

CHP ve AK PARTİ SİYASİ PARTİ PROGRAMLARININ SOSYAL POLİTİKA KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Bora BALUN¹

Öz

Siyasi parti programları, sosyal politikanın geleceğinde yol gösterici nitelikte olup, toplumsal önemine atfen değerlendirilmesi gereken metinler arasında olduğu düşünülmektedir. Bu bakış açısı paralelinde şekillenen çalışmamızda, siyasi partilerin inşa etmeyi hedeflediği sosyal politika anlayışının temel ilkelerinin ve doğasının analizi amaçlanmıştır. Araştırmanın veri kaynağını Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ile Adalet ve Kalkınma Partisinin (AK Parti) parti programları oluşturmaktadır. Nitel araştırma yönteminin tercih edildiği çalışmanın verileri doküman analizi yöntemiyle toplanmış, içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Çalışma sonucunda partilerin kullandıkları dil, sosyal politikayı ele alış biçimi, sistem önerileri, sunulan çözüm yöntemleri gibi konuların bir kısmında ortak bir kısımda ise ayrışan yaklaşımlara sahip oldukları tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Siyasi Parti, Parti Programı, Sosyal Politika

JEL Kodları: I30, I31, I38.

CHP AND AK PARTY'S POLITICAL PARTY PROGRAMS IN THE LIGHT OF SOCIAL POLICY EVALUATION

Abstract

The future of social policy is being guided by political party programs, which are considered to be among the texts that should be evaluated in terms of their social significance. An analysis of political parties' understanding of social policy is the goal of this study, which is shaped in accordance with this perspective. The data for this study comes from the party programs of the Republican People's Party (CHP) and the Justice and Development Party (AK Party). Methods of data collection and analysis were chosen in the study to be based on the qualitative research method. There are some common and divergent approaches to some of the issues, such as how they talk about social policy and how they propose system changes, according to the findings of this study methods offered.

Keywords: Political Party, Party Programme, Social Policy

JEL Codes: I30, I31, I38.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Karabük Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, borabalun@karabuk.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-4933-2271>

GİRİŞ

Demokratik yönetim anlayışının benimsendiği toplumlarda siyasal iktidarın seçimle iş başına geliyor olması, iktidar olabilmek için siyasal partiler arasında bir rekabet doğurmuş ve sonucunda sosyal politika gündeminin zenginleşmesi yönünde olumlu katkılar yapmıştır. Eş deyişle partiler arası siyasal rekabet, sosyal politika alanını çeşitlendirmiş ve içeriğini genişletmiştir. Siyasal partilerin sosyal sorunlara ve bu sorunların bertarafı amacıyla ortaya konulan sosyal politikalara ilişkin yaklaşımlarının izlenebileceği temel metinler ise hem parti kimliğini yansıtan hem de iktidar olunması halinde hükümet programlarına da yansıtacak olan parti programlarıdır (Bedir, 2013, s. 92-93). Dolayısıyla, sosyal politika, siyasi parti, parti programı ve hükümet kavramları arasında birbirini yakından ilgilendiren bir ilişki bulunduğunu ifade etmek mümkündür. Bu noktadan hareketle ve çalışmanın içeriğiyle de uyumlu olarak öncelikle bazı kavramların tanımlanması gerektiği düşünülmektedir. Bu kapsamda sosyal politikanın nasıl tanımlandığına baktığımızda, “toplumun ekonomik, mesleki ve sosyal yönden korunmasına yönelik kamusal karar ve uygulamaları konu alan bilim dalı” şeklinde ele alındığı görülmektedir. Sosyal politikalar ile toplumun refah seviyesinin yükseltilmesi ve sosyal adaletin sağlanarak toplumu oluşturan bireylerin sağlık ve huzur içerisinde yaşaması hedeflenmektedir. Bu hedeflerine ulaşmak için sosyal planlama, sosyal güvenlik, endüstri ilişkileri sistemi gibi kendine özgü araçlardan yararlanılmaktadır (Altan, 2021, s. 23-27). Devlet zor şartlar altında çalışanlar, ekonomik olarak güç durumdakiler ve çeşitli sınıfların birbiriyle entegrasyonuna yönelik politikalar oluşturmakta (Tuna ve Yalçıntaş, 1991, s. 28-29), bireysel hak ve özgürlüklerin geliştirilmesi, çalışma hakkının sağlanması, çalışma koşullarının iyileştirilmesi, kadınlar, gençler ve diğer dezavantajlı toplum kesimlerini içeren hizmetler sağlamaktadır (Koray ve Topçuoğlu, 1987, s. 5-36). Bu anlamı ile sosyal politikanın, sosyal sorunlara yönelik devlet müdahalelerinin bütününe ifade ettiğini söylemek mümkündür (Tokol, 1997, s. 1). Devlete yüklenen Anayasal sorumluluk ve ödevler ise sosyal politika ile sosyal hukuk devletini ilişkili hale getirmektedir.

Sosyal hukuk devleti toplumsal eşitliği, sosyal adaleti ve dengeyi sağlamakla görevli devlettir (Gören, 2014, s. 30). Bu anlayış, Anayasamızda Türkiye Cumhuriyeti'nin temel nitelikleri arasında kendine yer bulan ilke olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira Anayasanın 2. maddesinde, Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal bir hukuk devleti olduğu belirtilmekte, 5. maddede ise sosyal hukuk devletiyle ilişkili olarak Devletin sosyal ve ekonomik anlamdaki yükümlülüklerinin çerçevesi çizilmektedir. Bu sorumluklar, seçimler sonucu iş başına gelen ve hükümetler ve politikaları aracılığıyla uygulamaya geçirilmektedir. Bununla birlikte hükümet, Devleti idare etme yetkisinin geçici olarak seçilmiş kişilere aktarılmasıyla ortaya çıkan bir olgudur (Hekimoğlu, 2010, s. 57). Türkiye'de hükümeti kurma görevi, yürütme yetkisi açısından Cumhurbaşkanıya aittir (T.C. Anayasası, Md. 104). Cumhurbaşkanı siyasi parti grupları, seçimlerde belirli koşulu sağlayan

siyasi partiler veya belirli sayıda seçmen tarafından aday gösterilebilmektedir (T.C. Anayasası, Md. 101). Dolayısıyla bu noktada tamamlayıcı bir unsur olarak siyasi parti kavramına baktığımızda, “Cumhurbaşkanı, milletvekili ve mahalli idareler seçimleri yoluyla, tüzük ve programlarında belirlenen görüşleri doğrultusunda çalışmaları ve açık propagandaları ile milli iradenin oluşmasını sağlayarak demokratik bir Devlet ve toplum düzeni içinde ülkenin çağdaş medeniyet seviyesine ulaşması amacını güden ve ülke çapında faaliyet göstermek üzere teşkilatlanmış tüzel kişiliğe sahip kuruluşlar” şeklinde tanımlandığı anlaşılmaktadır (2820 S.K., Md. 3). Siyasi partilerin ilke, bakış açısı ve politikaları konusunda fikir veren temel metinler ise parti programlarıdır. Parti programı, partinin kimliğini oluşturan metinlerdir. Parti programları ile Partinin ilke ve düşünceleri konusunda vatandaşlara genel bir fikir sunulmakta, partinin diğer partilerden ayrıştığı temel değerler ve toplumun talepleri doğrultusunda ortaya konulan öneriler bu metinler aracılığıyla seçmenlere aktarılmaktadır. Diğer yandan parti programları uzun dönemli bir karaktere sahiptir. Bu anlamda herhangi bir seçime özel öneri ve talepleri içeren ve bu nedenle her seferinde yeniden tasarlanması gereken seçim programı gibi diğer parti belgelerinden ayrılmaktadır (Hofmeister ve Grabow, 2011, s. 40).

YÖNTEM

Çalışmanın Amacı

Siyasi partilerin nihai amacı demokratik kurallar çerçevesinde ülke yönetiminde söz sahibi olmaktır (Gökçe, 2013, s. 68). Bununla birlikte sosyal politika yaklaşımları siyasi partilerin karşılaştırılmasında ve değerlendirilmesinde önemli bir ölçüt olarak kullanılabilir (Bakan ve Özdemir, 2012, s. 23). Siyasi partilerin bu konudaki temel referans noktaları ise amaçlarını yazılı bir metin aracılığıyla duyurdukları parti programlarıdır (Akbaş ve Gökay, 2021). Sosyal politikanın geleceğinde yol gösterici niteliğe sahip bu programların, toplumsal önemine binaen değerlendirilmesi gereken metinler arasında olduğu düşünülmektedir. Bu bakış açısıyla şekillenen çalışma, siyasi partilerin inşa etmeyi hedeflediği sosyal politika anlayışlarının temel ilkelerini ve doğasını analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda; partilerin inşa etmeyi hedeflediği sosyal politika sistemine ilişkin temel anlayış nasıl şekillenmektedir? sosyal politikanın odağındaki gruplar, parti programlarında nasıl temsil edilmektedir? ve partilerin inşa etmeyi hedeflediği sosyal politikanın yönetim yapısında nasıl bir yaklaşım benimsenmektedir? sorularına yanıt aranmaktadır.

Verilerin Kaynağı

Çalışmanın veri kaynağını Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) ile Cumhuriyet Halk Partisinin (CHP) parti programları oluşturmaktadır. Her iki partinin programı resmî web sitelerinden elde edilmiştir.

Bilindiği üzere Türk siyasetinde çok kısa dönemlerde çok farklı söylemler geliştirilebilmektedir. Bu bağlamda parti politikalarının hangi tarihte oluşturulduğunun belirtilmesi çalışmamız açısından yerinde olacaktır. Öncelikle şunu belirtmek gerekir, her iki partinin programının hangi dönemde oluşturulduğuna dair gerek AK Partinin parti programının yer aldığı web sayfasında, gerek CHP'nin parti programının yer aldığı PDF dökümünde veya parti web sayfasında açıklayıcı bir bilgi bulunmamaktadır. Konuyu netleştirmek üzere ilgili partilerin genel merkezleriyle iletişime geçilmiş ve AK Partinin parti programının 14.08.2001 yani AK Parti'nin kuruluş tarihinde; CHP'nin parti programının ise partinin tüzük ve programında değişikliklerin gerçekleştirildiği 14. Olağanüstü Kurultay (2008) sonrasında oluşturulduğu aktarılmıştır.

Verilerin Analizi

Nitel bir araştırma yöntemi olan doküman incelemesi, yazılı ve elektronik unsurların incelenmesi veya değerlendirilmesi amacıyla yürütülen ve kendine ait kurallara sahip bir analiz yöntemi olup, nitel araştırmalardaki diğer analitik yöntemlerde olduğu gibi anlam çıkarmak ve ampirik bilgi geliştirmek için verilerin incelenmesi ve yorumlanması aşamasında kaynak olarak kullanılabilir (Bowen, 2009, s. 27). İçerik analizi ise ana konu ve örüntülerin betimlenmesi ile kodlamanın sistematik tasnifi aracılığıyla metinlere ait olguların öznel şekilde açıklanmasına dayalı bir araştırma biçimidir (Sallan-Gül ve Kahya-Nizam, 2021). Çalışma kapsamında elde edilen verilerin analizi, içerik analizi yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla toplanan veriler temalara ayrılmıştır. Aynı zamanda benzer yanıtların bir arada gruplandırılması amacıyla elde edilen verilerden alt temalar oluşturulmuştur.

Tablo 1: İçerik analizi

Araştırma Sorusu	Ana Tema	Alt Temalar
Partilerin inşa etmeyi hedeflediği sosyal politika sistemine ilişkin anlayış nasıl şekillenmektedir?	Sosyal Politika Hedefi	-Eşitlik -Refah -Özgürlük
Sosyal politikanın odağındaki gruplar, parti programlarında nasıl temsil edilmektedir?	Sosyal Haklar	-Eğitim -Sağlık -Barınma -Çalışma Yaşamı -Dezavantajlı Gruplar
Partilerin inşa etmeyi hedeflediği sosyal politika yönetim yapısında nasıl bir yaklaşım benimsenmektedir?	Yönetim Yapısı	Sosyal Güvenlik

BULGULAR

Çalışma kapsamında yapılan içerik analizinde, tarafların sosyal politika konusundaki yaklaşımlarının üç boyutta toplandığı belirlenmiştir. Bunlar eşitlik, özgürlük ve refah konusundaki sosyal politikalar; eğitim, sağlık ve barınma gibi konulardaki sosyal haklar; sosyal güvenlik, sosyal yardım ve sosyal hizmetlerinin koordinasyonuna yönelik yönetim yapısıdır.

CUMHURİYET HALK PARTİSİ (CHP)

Cumhuriyet Halk Partisinin (CHP) parti programı, kurumsal web sitesi üzerinden PDF formatında kitap olarak paylaşılmakta ve 349 sayfadan oluşmaktadır.

CHP'nin Sosyal Politika Hedefi

Eşitlik

CHP'nin eşitlik anlayışında, sosyal demokrasi kavramı ile güçlü bir bağ kurulduğu görülmektedir. Bu yaklaşım parti programında, sosyal demokrasinin evrensel değer olarak kabul edildiği ve onları yaşama geçirmeyi kendisine amaç edindiği “Sosyal Demokrat Partidir” düsturuyla ifade edilmekte, siyasetinin odağında ise eşitlik ve adalet ilkelerinin bulunduğu belirtilmektedir (CHP, 2021, s. 25-26). Bu bağlamda öncelikli olarak sosyal demokrasinin ne olduğuna baktığımızda, Fincancı (1993, s. 1), “emekçilerle öteki sınıfların çıkarları arasında, demokratik özgürlükler ortamında, siyasal ve ekonomik yapıyı değiştirerek hakkaniyet dengesi kurmayı amaçlayan, siyasal ve ideolojik bir kitle hareketi” olarak tanımlamaktadır. Bu tanım üzerinden sosyal demokrasinin temel değerlerini özgürlük, eşitlik/adalet ve dayanışma şeklinde sıralanmak mümkündür (Bläsius, Dahm, Gombert, Krell ve Timpe, 2010, s. 10-38). Yine bu noktada CHP'nin eşitlik anlayışı ile sosyal demokrasi arasındaki bağı anlamak için sosyal demokrasinin siyaset tarzına kısaca göz attığımızda bu yaklaşımın; eşitsizlikle mücadeleyi amaçlayan ve kendi haline bırakılmış kapitalist sistemle mücadeleyi ilke edinen (Fejtö, 1989, s. 82-83), bir taraftan mevcut demokratik sistemi veri olarak kabul ederken, diğer taraftan demokrasinin reformlar aracılığıyla genişletilmesini amaç edinen (Emrealp, 1991, s. 55) ve emeği en yüce değer kabul eden siyasal, ekonomik ve sosyal hizmet hareketi (Fincancı, 1993, s. 5-7) olduğu söylenebilir. CHP'nin bu minvalde yaşamın her alanında ve toplumun tüm katmanlarında fırsat eşitliğinin sağlanacağı şeklindeki yaklaşımı sosyal demokrasinin siyaset tarzına uygun bir görünüm sergilemektedir. CHP'nin, buradaki eşitlik anlayışını tamamlayıcı bir unsur olarak kanun önünde eşitlik ilkesini de kullandığı görülmektedir (CHP, 2021, s. 26-33). Bu ilke, hem sosyal demokrasinin asli bir unsuru hem de Anayasa ile garanti altına alınmış bir haktır. Sosyal demokrasi açısından bu ilkenin çıkış noktasını özgürlük ve adalet kavramları oluşturmaktadır (Bläsius vd., 2010, s. 18). Anayasamızın 10.

maddesi ise her bireyin kanun karşısında eşit olduğunu vurgulamaktadır. Burada konuyla bağlantısı ve önemine binaen -kanun önünde eşitlik ilkesinden bağımsız olarak- eşitlik ilkesine döndüğümüzde, Gülmez (2010, s. 231), bu ilkenin Cumhuriyetin “değiştirilemez” niteliklerinden biri düzeyine yükseldiğini belirtmektedir.

Refah

Parti programında refah konusu, “Sosyal Refah Devleti” kavramı paralelinde ele alınmaktadır (CHP, 2021, s. 13-19-270). Burada olası kavram karmaşasını önlemek için öncelikle sosyal refah devleti teriminin açıklığa kavuşturulması gerektiği düşünülmektedir. “Refah devleti” ve Türkçe de sıklıkla tercih edilen “sosyal devlet” ifadeleri özünde aynı kavrama karşılık gelecek şekilde kullanılmaktadır (Toprak, 2015, s. 153). Dolayısıyla refah devleti nedir? sorusunun bu noktada yerinde olacağı düşünülmektedir. Refah devleti, “İnsanların barınma, sağlık, eğitim ve asgari düzeyde bir gelir elde etme gibi temel ihtiyaçlarını karşılayacak hizmetleri ve yardımları sunan sosyal güvence sistemleri aracılığıyla bir refah ortamı sağlamayı sorumluluk edinmiş devlettir” (Önsal, 2011, s. 422). Tanımdan da anlaşılacağı üzere sosyal refah devletinin görev ve sorumluluğu oldukça geniş bir alana karşılık gelmektedir. Bununla birlikte refah devleti uygulamaları ülkenin sosyal refah modeline göre farklılık arz etmektedir. Fakat bu uygulamalar her ne kadar ülkeden ülkeye farklılık gösterse de sosyal refah devletinin genel olarak eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, gelirin yeniden dağıtım ve sosyal refah hizmetleri olmak üzere beş alana yoğunlaştığını belirtmek mümkündür (Özdemir, 2004). Nitekim CHP’nin önceliğinin, Sosyal Refah Devletini kurarak fırsat eşitliğinin sağlanması olduğu anlaşılmakta, uygulamaya koyacağı Sosyal Refah Devleti Modelinde; sağlık ve eğitim hizmetlerinde fırsat eşitliği, insan onuruna uygun asgari ücret, tüm çocuklara eğitim hakkı, herkes için sosyal adalet, dengeli kalkınma, herkesi kapsayan sosyal güvenlik olmak üzere beş konuda yükümlülük ve yönlendiricilik görevinin eksiksiz şekilde üstlenileceği belirtilmektedir (CHP, 2021, s. 269-270). Bu görevler temelde Özdemir’in de belirttiği sosyal refah devletinin yoğunlaştığı alanlara karşılık gelmektedir.

Ulusal refahın geliştirilmesinde benimsenen yöntem ise ekonomik ve sosyal kalkınma yaklaşımına dayanmaktadır. Ekonomik kalkınmada 10 yıl boyunca fiyat istikrarının sağlanarak, yılda ortalama %7’lik bir büyüme oranının yakalanması ve ulusal refahın bu süre içerisinde ikiye katlanmasının hedef alınması, çıkış yolu olarak sunulmaktadır (CHP, 2021, s. 157). Bununla birlikte ekonomik kalkınma, ülkelerin gelişmişlik düzeyleriyle ilgili bir kavram olup, ekonomik büyümenin yanı sıra ülkelerin sosyal ve siyasal alanda kalkınmasıyla birlikte refah artışını da kapsamaktadır (Şaşmaz ve Yayla, 2018, s. 250). Dolayısıyla bu artış ekonomik yapı dışındaki toplumsal konulara da yansıdığına daha sağlıklı refah artışından söz edebilmekteyiz. CHP, refah artışında ekonomik kalkınma sürecini hızlandırmak ve bölgesel eşitsizliklerin giderilmesi amacıyla “Bölgesel Plan ve Bölgesel Kalkınma Projelerine” de özel önem verileceğini beyan

etmektedir (CHP, 2021, s. 159). CHP'nin ekonomik kalkınma-sosyal kalkınma-refah artışı ilişkisi teknik olarak gelişmiş ülkelerin geçmiş politikalarıyla benzerlik göstermektedir. Nitekim gerek teorik çalışmalarda gerekse de uygulamada öncelik ekonomik kalkınmaya verilmekte, ekonomik kalkınmanın gerçekleşmesinden sonraki aşamada sosyal kalkınmanın gerçekleşebileceğine inanılmaktadır. Yani sosyal kalkınmanın öncü aşaması ekonomik kalkınma olmaktadır. Gelişmiş ülkelerin çizgisinin bu şekilde seyrettiğini, yani ekonomik kalkınma sağlandıktan sonra gelir dağılımını düzenleme yoluna gidilerek sosyal kalkınmanın gerçekleştirildiğini belirtmek mümkündür (Özdemir, 2004, s. 111).

Özgürlük

Sosyal demokrasinin temel değerleri arasında yer alan özgürlükler konusu, kendisini sosyal demokrat bir parti olarak konumlandıran CHP'nin parti programında geniş şekilde tartışılmaktadır (CHP, 2021, s. 13-19-270). Bu bağlamda, parti programında özgürlüklere dair temel ilkenin çerçevesi çizildikten sonra, bireysel özgürlüklerin hedeflenen çerçevesine ve çoğulculuk anlayışına yer verilmektedir. Aynı zamanda özgürlük ve demokrasi arasındaki ilişkiye atıf yapılarak, özgürlüklerin yasal teminatının ne olacağına değinilmektedir. Fransız devriminin “eşitlik, özgürlük, kardeşlik” sloganı üzerine inşa edildiğini (Hunt, 1998) belirtmek mümkün görünmekle birlikte, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi başta olmak üzere hukuki metinlerin birçoğunun temelinde bu sloganın yansıması görülmektedir. Üstelik ideolojik olarak farklı anlamlar yüklenmiş olsa da bu kavramlar zamanla toplumsal değerlere dönüşmüş ve günümüzde siyasi partilerin de sıklıkla kullandığı referans kaynağı olmuştur. Bu noktadan hareketle CHP'nin parti anlayışına göre özgürlük bireyin kişiliğinin, düşünce yapısının, yeteneklerinin ve yaratıcılığının gelişebilmesinin ön koşuludur (CHP, 2021, s. 26). Zira sosyal demokrasi kaynaklı özgürlük tartışmalarından doğan talepler arasında her bireyin özgürlüğünü fiilen yaşamasının şart koşulduğu anlaşılmaktadır (Bläsius vd., 2010, s. 17). Bu yaklaşımla uyumlu olarak CHP'nin bireysel özgürlükler noktasındaki temel amacının; kişisel gelişimin önündeki sosyo-ekonomik, politik ve kültürel engelleri kaldırarak, özgürlüklerin bilinçli kullanımını sağlamak olduğu anlaşılmaktadır (CHP, 2021, s. 42). Bununla birlikte çoğulcu demokrasiye² bağlı kalarak özgürlük ve dayanışma prensipleriyle şekillenen sosyal demokrasi, farklı görüşlerin kendini ifade edebilme imkânı sunan bir alan yaratmaktadır. Bu yaklaşım, sosyal demokrasinin ulaşmayı hedeflediği toplum yapısı ve siyasal dünya görüşüyle de uyumaktadır. Dolayısıyla çoğulcu demokrasinin, sosyal demokrasinin ulaşmayı hedeflediği toplum düzeninin bir aracı olduğunu söylemek mümkün görünmekte ve

² Burada çoğunlukçu ve çoğulcu demokrasi arasındaki farkı biraz daha netleştirmek yerinde olacaktır. Klasik (Çoğulcu) Demokrasi, yönetme hakkının çoğunluğa sahip iktidara bırakıldığı, belirli koşulları taşıyan herkesin oy hakkına sahip olduğu ve siyasal iktidarın genel seçimlerle belirlendiği bir demokrasi şeklidir. Çoğunluk prensibine dayanan Çoğunlukçu (Mutlak) Demokrasi ise çoğunluğun iradesiyle devletin yönetilmesi gerektiğine inanan ve çoğunluğun kararının her şeyin üzerinde olduğunu savunan bir anlayışa sahiptir (Tunç, 2008, s. 1117-1119).

çoğulculuk anlayışı sosyal demokrasinin bir aracı olmanın da ötesinde hedeflenen toplum düzeninin olmazsa olmaz kuralı ve bir anlamda temel ilkesi olarak karşımıza çıkmaktadır (Günay, 2007, s. 1). CHP çoğulculuk anlayışını, sosyal demokrasinin ulaşmayı hedeflediği toplumsal düzenin temel ilkesi olarak kabul etmektedir. Bu noktada CHP'ye göre özgürlüklerin yasal teminatını dikkate aldığımızda, Anayasa'da köklü değişimlerin gerçekleştirileceği anlaşılmakta ve çoğulculuğu sınırlayan tüm engellerin kaldırılacağı taahhüt edilmektedir (CHP, 2021, s. 31-76).

CHP, özgürlükler bağlamında basın ve ifade özgürlüğünü de geniş şekilde tartışmaktadır. Yazılı ve görsel basının ilkelerini, çalışma düzenini ve ilişkilerini düzenleyen çok sayıda mevzuat bulunmaktadır. Bu durumu dağınıklık olarak algılayan CHP, tüm iletişim sektörünün, yazılı ve görsel medya ile internet yayıncılığı ve diğer kitleli yayıncılığı tek bir çerçeve yasayla düzenlenmesini hedeflemektedir (CHP, 2021, s. 69). Bu doğrultuda öngörülen belirleyici yaklaşım ise basın ve ifade özgürlüğüdür. Bilindiği üzere T.C. Anayasasının 26. ve 28. maddeleri basın ve ifade özgürlüğünün temelini teşkil etmektedir. Ayrıca Basın Kanunu ile Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun basın özgürlüğünün sınırlarını ayrıntılı olarak çizmektedir. Bu noktada CHP, sansür ve öndenetime son verilmesi ile iletişim özgürlüğünün korunmasını parti ilkesi olarak beyan etmekte ve bu konuda geniş bir özgürlük alanı taahhüt etmektedir. Bununla birlikte kendisini tüm kurum ve kuralları ile özgürlüğü ve çoğulcu demokrasiye inanmış bir parti olarak konumlandırmaktadır (CHP, 2021, s. 19-25-42-67). CHP'nin gerek bu bakış açısı gerekse de basın özgürlüğü çerçevesinde şekillenen anlayışının dolaylı izleri Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) ve Basın Kartı uygulama esaslarında da izlenebilmektedir. Nitekim RTÜK ve Basın Kartı uygulama esaslarında daha geniş katılımı öneren parti yaklaşımları öne çıkmaktadır. Örneğin yayın kuruluşlarının faaliyetlerini düzenlemek ve denetlemekle görevli, özerk ve tarafsız yapıdaki kamu tüzel kişiliğine sahip kuruluş olan RTÜK üyeleri Türkiye Büyük Millet Meclisince seçilen dokuz üyeden oluşmaktadır. CHP, bu yöntemin dışına çıkan bir yaklaşım önermekte ve RTÜK üyelerinin adaylık ve seçim süreçlerinin medya meslek odalarının ve iletişim fakültelerinin etkin katılımına açılacağını beyan etmektedir. Bir diğer konu ise Basın Kartı uygulamasıdır. Basın kartı verilecek kişileri ve basın kartlarına ilişkin usul ve esasları düzenleyen Basın Kartı Yönetmeliğine göre, kriterleri yönetmelik kapsamında tanımlanan ve bunları karşılayan basın çalışanlarına T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı tarafından basın kartı verilmektedir. Fakat CHP bu konuyu yeniden ele almakta ve basın kartının Basın Konseyi, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, İl Gazeteciler Cemiyetleri, Türkiye Gazeteciler Federasyonu ve toplu sözleşme yapma hakkına sahip sendika temsilcilerinden oluşan bir kurulca düzenlenmesini hedeflemektedir (CHP, 2021, s. 68-69).

CHP ve Sosyal Haklar

Eğitim

İki veya daha çok şeyin eşit olması durumu ve denklik anlamlarında kullanılan eşitlik kavramı; aynı zamanda anlam yönünden kanunlar önünde insanlar arasında herhangi bir ayırım yapılmaması ile bedensel, ruhsal başkılıkları ne olursa olsun, insanlar arasında toplumsal ve siyasi haklar yönünden ayırmda bulunulmaması anlamına da karşılık gelmektedir (TDK, 2021). Bununla birlikte eşitlik, Anayasa ile de güvence altına alınmış bir hak olup, Devlet, eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlü kılınmıştır (T.C. Anayasası, Md. 10). Fakat burada şekli hukuki eşitlik ve maddi hukuki eşitlik olarak yorumlanan (Anayasa Mahkemesi, Karar Sayısı: 2013/123) eşitlik kavramının da ötesinde, varlıksal eşitlik, fırsat eşitliği, şartlarda eşitlik ve sonuçlarda eşitlik olmak üzere dört farklı eşitlikten söz etmek mümkündür (Ayhan, 2009, s. 46-47). Fırsat ve şartlarda eşitlik kavramının ise bu başlıkta incelemeye çalıştığımız eğitimde fırsat eşitliğini karşılayacak nitelikte yaklaşımlar olduğunu belirtmeliyiz. Bir toplumdaki her bir bireyin eşit eğitim hakkına sahip olmasını fırsat eşitliğine örnek vermek mümkündür. Fırsat eşitliği, şartlarda eşitliğin doğal bir sonucu olarak görülürken, yaratılması en güç olan eşitlik türü şartlarda eşitliktir. Çünkü burada bireylerin başlangıç noktalarının eşitlenmesi beklenmektedir. -Örneğin eğitimde fırsat eşitliği, Millî Eğitim Bakanlığının da üzerinde tartıştığı bir konudur ve 2021 yılında gerçekleştirilen 20. Millî Eğitim Şurasının ana teması “eğitimde fırsat eşitliği” olarak belirlenmiştir (Millî Eğitim Bakanlığı, 2021)-. CHP’nin parti programındaki eğitim konusu parti öncelikleri içerisinde yer almakta ve fırsat eşitliği ile şartlarda eşitlik ilkelerinin bir arada tanımlanmaya çalışıldığı görülmektedir (CHP, 2021, s. 22). Fakat burada şöyle bir soru devreye girmektedir: Bu eşitlik nasıl sağlanacaktır? CHP’nin bu soruya yanıtı köklü bir eğitim reformunu öngören “Çağdaş Eğitim Reformudur” (CHP, 2021, s. 293). Kelime kökeni düzeltme (TDK, 2021) olan reform kavramını, eğitim ile ilişkisi açısından değerlendirdiğimizde eğitim reformunu eğitim sistemini değiştirmek, yeniden tasarlamak, geliştirmek şeklinde tanımlamamız mümkündür. Türkiye’de eğitim reformu gerek Devlet katında gerekse de bilim camiasında uzun süredir tartışılan ve güncelliğini koruyan bir konudur (bkz. Takvim, 2020; Başdemir, 2014). Bu tartışmaların bir parçası olarak kendini konumlandıran ve eğitimde köklü reformu gerektirecek şekilde önemseyen CHP, konuyu okul öncesi, temel eğitim, lise ve üniversiteye geçiş aşamasında ara dönem ve üniversiteye geçiş sistemi olmak üzere 4 farklı aşamada düşünmüştür (bkz. Tablo 2).

Tablo 2: CHP'nin eğitim reformu

Aşama	Amaç	Çözüm Önerisi	Reformu Destekleyici Yaklaşım
Okul Öncesi	İlköğretim çağı öncesindeki çocukları eğitim sürecine hazırlamak.	Okul Öncesi 2 yıllık eğitimin ülke genelinde zorunlu hale dönüştürülmesi.	Geçiş döneminde, Vatandaşlık Hakkı ödemesi kapsamı içindeki ailelerden çocuklarını okul öncesi 2 yıllık eğitime gönderenlere katılıma destek ödemesi yapılması.
Temel Eğitim	Öğrencilerin ideal bir temel eğitim süreci geçirmesi.	10 yıllık kesintisiz ve zorunlu temel eğitim.	Kesintisiz ve zorunlu temel eğitimin 8 yıldan 10 yıla çıkartılması.
Ara Dönem	Temel Eğitimin 9. ve 10. sınıflarında, bölgesel özellikleri gözetilen, meslek tanıtımını, yetenek ölçümünü ve mesleğe yönlendirmenin esas alınması.	İki yıllık Mesleki Yönlendirme Programı'nın uygulanması.	İki yıl süresince yapılacak değerlendirme ve yönlendirmeler sonucu, öğrencilerin yaklaşık üçte birinin üniversitelere, diğerlerinin ise meslek yüksek okullarına yönlendirilmesi.
Üniversiteye Geçiş	Öğrenci Seçme Sınavının Kaldırılması.	Lise başarısı ve Yetenek Ölçme ve Değerlendirme Sistemi (YÖDS) kapsamında yapılacak sınavların sonuçlarına göre, doğrudan yüksek öğretime geçiş hakkının verilmesi.	2 yıllık lise eğitimi sürecinde yapılacak ve öğrencilere 4 kez katılma hakkı tanınacak olan YÖDS sınavları, "Düşünme, Problem Çözme, Dil Becerisi Sınavı" (DPDS) ve "Alan Tercih Sınavı" (ATS) olmak üzere iki seçeneğe olması.

Kaynak: CHP, 2021'den derlenerek oluşturulmuştur.

Sağlık

Sosyal politikanın önemli bir aracı ve bileşeni olan sağlık hizmetleri, herkese sağlanması gereken evrensel bir hak olarak değerlendirilmektedir. Bu haktan yararlanabilmek için kamu desteğine ve gerektiğinde müdahalesine ihtiyaç duyulmaktadır. Şayet devlet müdahalesi olmazsa bu hizmet serbest piyasanın insafına ve bireylerin gelirine endekslenerek bir olguya dönüşeceğinden, sağlanacak sağlık hizmetinin kalitesi de bireysel gelire doğru orantılı olarak değişecektir. Herhangi bir gelire sahip olmayan veya ihtiyaç duyulan miktarda sağlık hizmetini karşılayacak geliri olmayanlar bu hizmete ulaşamayacak veya bu hizmetlerin dışında kalacaklardır. Bundan dolayı sağlık hizmetleri refah devletlerinin önemli bir parçasını oluşturmaktadır (Koçak, 2011, s. 65). Nitekim bu hizmetin Devlet tarafından yerine getirilmesi

gereken bir hak olduğu uluslararası ve ulusal metinlerce de teyit edilmektedir. Örneğin İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 25. maddesi sosyal korumanın genişliğine vurgu yapmakta ve Devletlere sağlık konusunda ilkesel bir yaklaşımı öngörmektedir. Ayrıca Anayasamızın 56. maddesi de Devlete sağlık hizmetlerini düzenleyici ve denetleyici görevler yüklemektedir. Devlet bu konudaki yaklaşımını genellikle ulusal sağlık politikaları veya programları aracılığıyla yürütmektedir. Türkiye’de Ulusal Sağlık Politikası oluşturma çabaları Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı ile hız kazanmıştır. 2019-2023 dönemini kapsayan 11. Kalkınma Planında da Ulusal Sağlık Politikasının ana hedefinin “sağlıklı bireylerden oluşan sağlıklı bir toplum” a ulaşmak olduğu belirtilmektedir. CHP sağlık hizmetlerine yönelik planlarını ulusal politika oluşturma, sistemin organizasyonu ve finansmanı, hizmet alt yapısının ve fiziki koşullarının iyileştirilmesi, insan kaynağının güçlendirilmesi başlıklarında özetleyebileceğimiz şekilde kurgulamıştır. Sağlık sisteminin organizasyonu aşamasında, sağlık politikalarının tek merkezden yönetileceği Ulusal Sağlık Politikası oluşturulması hedeflenmekte; tüm vatandaşların sigorta kapsamına alınacağı ve mali gücü yerinde olmayanların sigorta primlerinin devlet tarafından karşılanacağı Ulusal Sağlık Sigortası, sağlık politikasının tamamlayıcı unsuru olarak görülmektedir. Sağlık sisteminin finansmanının ise “Ulusal Sağlık Sigortası Kurumu” ile karşılanması planlanmaktadır. İlgili paydaşların katılımıyla oluşturulması öngörülen Sağlık Üst Kurulu sağlık stratejisinin ve organizasyonunun önemli bir parçası olarak düşünülmektedir. Hizmet alt yapısının ve fiziki koşullarının iyileştirilmesine yönelik olarak, her köye bir sağlık evi açılması ve ülke genelindeki sağlık kuruluşu sayısının her 3000 nüfuslu mahalleye bir tane olmak üzere yeniden tasarlanması ilkesel yaklaşımlar olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsan kaynağının güçlendirilmesi amacıyla toplum hekimliği uygulaması, tıp ve uzmanlık eğitiminin niteliğinin yükseltilmesine yönelik yeni çalışmalara yön verilmesi, genel pratisyenlikte uzmanlaşma sisteminin getirilmesi sağlık sisteminin tamamlayıcı yönlerini oluşturmaktadır (CHP, 2021, s. 315-320).

Barınma

CHP’nin parti programındaki barınma konusu, barınmanın yurttaşlık hakkı olduğu ve bu hakkın dar gelirli de kapsayacak şekilde planlanması gerektiği söylemi üzerinden ele alınmaktadır. Barınma, yaşamak için uygun şartlar bularak yerleşmek demektir. Fakat burada, barınıyor olma eyleminden konut hakkının karşılanıyor olduğu anlamının çıkarılmaması gerektiği düşünülmektedir. Örneğin Avrupa Sosyal Şartınının 31. maddesinde, sözleşmeye taraf devletlere konut hakkının etkili şekilde kullanılmasını sağlamak amacıyla yeterli standartlara sahip konutların üretilmesinin teşviki öngörülmektedir. Aynı zamanda konut edinme noktasında dar gelirli de içerecek şekilde yeterli kaynağa sahip olmayanlar için uygun şartların sağlanmasının Devlete yüklenen bir sorumluluğa dönüştüğü anlaşılmaktadır. Yine Birleşmiş Milletlerin (BM) Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesinin 11. maddesinde de konut hakkından

bahsedilirken anlaşmaya taraf devletlere bu hakkın sağlanmasına yönelik gerekli girişimlerin yönetilmesi gerektiği belirtilmektedir. Dolayısıyla konut -barınma- bu belgelerin bireye tanıdığı bir sosyal hak olarak ve kendine ait bir mekâna sahip olması gerektiği anlamında değerlendirilmektedir. Nitekim konut hakkını sosyal devlet anlayışının devamı olarak gören devletlerde de bu hakkın kullanımına yönelik tedbirlerden bahsedilmekte; örneğin kendisini sosyal devlet olarak konumlandıran Türkiye’de konut ihtiyacının karşılanmasına yönelik tedbirlerin alınmasının, Anayasa tarafından devlete yüklenmiş bir görev olduğu anlaşılmaktadır (T.C. Anayasası, Md. 57). CHP’nin barınma konusundaki bakış açısının, konutun salt fiziki mekân olmanın da ötesinde değerlendirildiği, uluslararası sözleşmelerin beklentilerine uygun olarak ve aynı zamanda sosyal devlet ilkesi ve daha önceki bölümlerde bahsettiğimiz sosyal demokrat siyasetin gereğine uyumlu olarak ele alındığı görülmektedir. Dar gelirlilerin konut sorununa ise Halk Konut Projesi çözüm olarak sunulmaktadır (CHP, 2021, s. 105-106). Peki, CHP barınma sorununu çözerken finansman konusu nasıl ele alınacaktır? Bu konuda vergiler aracılığıyla finansman dışında iki alternatif yaklaşım öne çıkmaktadır. Birinci yaklaşım kentsel alanda plan kararlarıyla ortaya çıkan değer artışlarının kamuya dönüşümünün sağlanmasıdır. İmar Kanunu’nda kendine yer bulan Düzenleme Ortaklık Payı (DOP) sistemine benzer bir anlayışla imar tadilatlarından doğan rantın yerel yönetimlere aktarılması hedeflenmektedir. Ayrıca bu kaynağın sadece yoksullara konut temini, öğrencilere yurt yapımı ve alt yapı yatırımlarında kullanılmasını sağlamak üzere yasal düzenleme yapılacağı belirtilmektedir. İkinci yaklaşım ise DOP’a benzer bir uygulama olan Kentleşme Fonu uygulamasıdır. Bu uygulamanın, çeşitli imar uygulamaları ile kentlerde oluşan değer artışının kaynağa dönüştürülmesi ve bu kaynağın kentte yaşayanların hizmetine sunulması prensibiyle işletilmesi beklenmektedir (CHP, 2021, s. 92-104).

Çalışma yaşamı

Türkiye’de çalışma yaşamının iyileştirilmesine yönelik iş güvencesi, güvenli ve sağlıklı çalışma koşulları, çalışma ve dinlenme süreleri, 5510 sayılı Kanun’un uygulanması, kayıtdışı çalışmanın önlenmesi gibi farklı başlıktaki konular tartışılmaya devam etmektedir (Türkiye Barolar Birliği, 2015; Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019). CHP, bu konuda çalışma sürelerinin kısaltılması ve AB ortalamasına yaklaştırılması, istihdam ve gelir güvencesi, eşit değerde işe eşit ücret ilkesinin uygulanması, işçiler arasındaki bireysel sözleşmeli personel uygulamasına son verilmesi, işçi statüsünde olması gerekenlerin kamu görevlisi statüsüne geçirilmesi uygulamasının kaldırılması, emeğin üzerindeki vergi ve fon yükünün azaltılması, asgari ücret belirlenirken aile geçiminin esas alınması, çalışma biçiminden kaynaklanan nedenlerle ortaya çıkan hastalıkların meslek hastalığı olarak kabul edilmesi, kayıtdışı istihdamdakilerin kayıt içine alınarak Sosyal Güvenlik Sistemi kapsamına dahil edilmesi gibi hedefler ortaya koymaktadır (CHP, 2021, s. 161).

Genellikle çalışan sayısının az olduğu küçük işletmelerde iş edinimi ve işçi-işveren arasındaki iş uyuşmazlıkları gibi konular bireysel iş hukuku çerçevesinde düzenlenmeye çalışılmaktadır. İstihdamın önemli bölümünün KOBİ ağırlıklı olduğu Türkiye gibi ülkelerde bireysel iş hukukunun önemli bir fonksiyona sahip olduğu belirtilmelidir. CHP'nin bu konudaki tavrı İş Yasasının, Temel İş Yasası olarak yeniden düzenlenmesi biçiminde şekillenmekte ve uluslararası çalışma normları ve ulusal ilkelerin, müşterek kurallar olarak ele alınması, denizde, basında, hava taşımacılığında, tarımda, ormanda çalışanlarla ilgili hükümlerin bu yasa içerisinde yer alması hedeflenmektedir. Ayrıca işçi ve işveren arasında en az bir tarafın topluluk adına hareket ettiği, işçi ve işveren örgütlerinin birbirleri arasındaki ve devletle olan ilişkilerinin düzenlendiği aynı zamanda toplu iş sözleşmesi ve uyuşmazlıklarının ele alındığı toplu iş hukukuna yönelik düzenlemeler de CHP'nin parti programında yer bulmaktadır. İş güvencesi ve akdinin feshinde yargı denetimi önündeki tüm engellerin kaldırılması, yasal boşlukların doldurulması, toplu iş sözleşmesi yapma yetkisinin tespiti konusunun bağımsız bir organa bırakılması bu alanda öngörülen düzenlemeler arasında sayılabilir (CHP, 2021, s. 60-61). Örgütlenme özgürlüğü ve sendika hakkı ise bu düzenlemelerin destekleyici parçası olarak düşünülmektedir. Bilindiği üzere 2012 yılında yürürlüğe giren ve ülkemizdeki toplu iş ilişkilerini düzenleyen 6356 Sayılı Kanun her ne kadar Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ve Avrupa Birliği (AB) gibi uluslararası örgüt ve kurumların eleştirilerini giderme yönünde önemli bir adım olarak görülse de söz konusu Kanun'un sendikal özgürlükleri tam anlamıyla karşılamadığına yönelik eleştiriler güncelliğini korumaya devam etmektedir (Aydın ve Keskin, 2015, s. 36-37). Bu eleştirilerin bir kısmının kaynağında ise uluslararası metinlerin uygulanması yönündeki isteksizlik ve çekinceler bulunmaktadır. Örneğin sosyal hakların gelişiminde önemli bir etkiye sahip ve bu alandaki en kapsamlı sözleşme olan Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı Türkiye'de 2007 yılında yürürlüğe girmiştir. Söz konusu sözleşme sendikal özgürlükleri ilgilendiren kısmıyla, taraf devletlere birtakım sorumluluklar yüklemiş, aynı zamanda sonraki tarihte yayımlanmış olan 6356 S.K. içinde bir fırsat olmuştur. Fakat Türkiye, Sözleşmenin çalışma koşulları, adil ücret hakkı, örgütlenme ve toplu pazarlık gibi konuları düzenleyen 2., 4., 7. ve 22. maddelerini kısmen; 5., 6. ve 23. maddelerinin tamamına çekince koyarak imzalamıştır (Çelik, 2005, s. 98). CHP, bu minvalde gerek 6356 S.K.'nin yeniden organizasyonu, gerekse de Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartına konulan çekincelerin kaldırılması suretiyle toplu iş ilişkilerini yeniden düzenlemeyi ve sendikal özgürlüklerin önündeki engelleri kaldırmayı taahhüt etmektedir. Ayrıca demografik özellikleri, yapılan işin özelliği veya çalışılan sektörden kaynaklanan farklılıkların sonucunda ortaya çıkan ve sıklıkla sendikal temsilin dışındaki örgütlenmesinde güçlük çekilen gruplar da parti programındaki özel ilgi grupları arasında değerlendirilmekte ve sendikal haklardan yararlandırılması yönünde niyet ortaya konulmaktadır (CHP, 2021, s. 59-63).

Dezavantajlı gruplar: kadınlar

CHP'nin parti programında demokrasi ve insan hakları perspektifinden tanımlanan kadın sorununu aşmak ve eşit bir Türkiye yaratabilmenin çözüm noktasında eğitim bulunmaktadır. CHP, bu konuda nasıl bir yöntem önermektedir? Öncelikle konuya erken dönemlerde yani temel eğitim düzeyinde yaklaşılmakta; eğitimin tüm kademelerinde kız çocuklarının okullaşma oranlarının artırılmasına yönelik tedbirlerin alınacağı belirtilmektedir. Bu konudaki hareket tarzının ise 2000 yılında BM nezdinde gerçekleştirilen ve "Pekin+5" şeklinde anılan özel oturumunda alınan kararlara paralel olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, çeşitli nedenlerden dolayı zorunlu eğitime ulaşamayan kız çocukları ile kadınların eğitimlerini tamamlamaları için Akşam ve Yaz Okullarının ve ayrıca kadınların mesleki eğitim olanaklarını geliştirecek düzeyde Çok Amaçlı Toplum Merkezi (ÇATOM) gibi kuruluşların yaygınlaştırılması tamamlayıcı uygulamalar arasında görülmektedir (CHP, 2021, s. 53).

CHP'nin parti programına yansıyan bir diğer konu kadına yönelik şiddet olgusudur. Güç ilişkilerinin bir sonucu olarak ortaya çıkan şiddetle en fazla yüzleşen kesimlerin başında toplumsal güç ilişkilerinde ikincil konumdaki kadınlar gelmektedir. Kadınların yüzleştiği şiddet ise fiziksel, psikolojik, cinsel, ekonomik pek çok türde gelişebilmektedir (Erol, 2013, s. 194). Ortaya çıkan şiddetin boyutları dikkate alındığında, ulusal ve uluslararası araştırmalar kadına yönelik şiddetin oldukça yaygın olduğunu ortaya koymakta ve kadınların ortalama 1/3'ünün şiddete maruz kaldığını göstermektedir (Çalışkan ve Çevik, 2018, s. 220-221). Konuya insan hakkı sorunu üzerinden getirilen ve önlem alınmasını salık veren tepkinin izleri uluslararası metinlere de yansımaktadır. Nitekim 1993 yılı Haziran ayında Viyana'da gerçekleştirilen BM İkinci Dünya İnsan Hakları Konferansında kadınlar ve kız çocuklarına dair insan hakları, evrensel insan haklarının ayrılmaz parçası olduğu kabul edilmiştir. Bu konferans kadın hareketi açısından dönüm noktası olarak kabul edilmekle birlikte, hemen ardından 1993 yılı Aralık ayında gerçekleştirilen BM Genel Kurulu toplantısında "Kadınlara Yönelik Şiddete Karşı Bildirge" benimsenmiştir. Kadına yönelik şiddeti özel olarak ele alan ilk insan hakları belgesi olma niteliği taşıyan bu bildirge, 1979 yılında BM Genel Kurulu tarafından kabul edilen Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi'nin (CEDAW) uygulama etkinliğinin sağlanması ve kadına şiddetin önlenmesi yönünde katkı sağlanması amacıyla kabul edilmiştir. CHP'nin parti politikasında bu metinlerin izleri görülmekte ve sorunun çözümü için öncelikle yasal düzenlemeler esas alınmaktadır. CEDAW'a işlerlik kazandırılması, Türk Ceza Kanunu'nda ihtiyaç duyulan düzenlemelerin yapılması, Eşitlik Çerçeve Kanunu'nun çıkartılması, TBMM çatısı altında bir Kadın Erkek Eşitliği Komisyonu kurulması yasal yaklaşımlar arasında gösterilmektedir (CHP, 2021, s. 54-56).



CHP'nin parti programında geniş şekilde yer bulan bir diğer konu ise kadın istihdamıdır. Bilindiği üzere kadın işgücünün çalışma yaşamına katılımı gelişmekte olan ülkelerin toplumsal refah ve kalkınma açısından çözmesi gereken sorunların başında gelmekte, Türkiye de bu sorunu fazlasıyla hisseden ülkeler arasında yer almaktadır. Zira kadın nüfus, toplam nüfusun yaklaşık yarısını oluşturmasına rağmen işgücü istatistiklerinde farklı bir tablo ortaya çıkmakta ve kadınların oldukça önemli bir kısmının işgücü piyasasının dışında kaldığı görülmektedir. Örneğin işgücüne katılım oranı kadınlar için %34,0, erkekler için %70,9'dur (TÜİK, 2021). Bu oran, gelişmiş ülkeler için %60'lar civarındadır. Buradan kadın istihdam oranının gelişmiş ülkelerin neredeyse yarısı düzeyinde olduğunu, kadınların büyük kısmının formel işgücü piyasasının dışında kaldığını ve yine kadın nüfusun önemli bir kısmının enformel ekonomide çalıştığı yorumunu getirmek mümkündür (ILO, 2022; Öztürk ve Başar, 2018, 43-56). CHP, bu soruna çözüm önerisi olarak Ulusal İstihdam Stratejisi ile uyumlu şekilde Ulusal Kadın İstihdamı Politikasının geliştirilmesini ve bu politikanın Yıllık Eylem Planları ile yürütülmesini sunmaktadır. Ayrıca bireysel yeteneklerini girişimciliğe dönüştürmek isteyen kadınlara yönelik İş Kurma Kredisi ve Pazarlama Desteği uygulaması kadın istihdamını desteklemeye yönelik bir başka politika olarak karşımıza çıkmaktadır. Doğum yapan sigortalı kadınlara gerekli bütün sosyal hakların tanınması ve altı ay süre ile emzirme yardımı sağlanması da önerilen yaklaşımlar arasında yer almaktadır. Kadınların iş yaşamına katılımlarını sınırlayan önemli bir faktör olan çocuk bakımı konusunda ise İş Kanunu'nda yapılacak yeniden düzenlemeyle en az 100 işçi çalıştıran yerlerde devletin de desteğiyle kreş kurma zorunluluğu getirileceği beyan edilmektedir. Kadının konumunu güçlendirici ve destekleyici ilginç bir uygulama ise Vatandaşlık Hakkı Ödemesidir. Bu uygulamanın amacı, Aile Sigortası ülke genelinde yaygınlaştırılıncaya kadar, kırsal kesimdeki yoksulların koruma altına alınarak ülke genelinde Sıfır Açlık koşullarına ulaşmak şeklinde belirlenmiştir. Bu durumdaki ailelere mevcut koşullarında iyileşme sağlanıncaya kadar her ay asgari ücret düzeyinde ödeme yapılması hedeflenmektedir. Ödemenin öncelikle annenin hesabına yatırılması ve böylece kadının evde daha güçlü konuma getirilmesine destek olunması beklenmektedir (CHP, 2021, s. 57-276-283).

Dezavantajlı gruplar: çocuklar

Türkiye İstatistik Kurumunun 2021 yılı verilerine göre; ülke nüfusu 83 milyon 614 bin 362 kişi olup, bunun 22 milyon 750 bin 657'sini çocuklar oluşturmaktadır. Bu sayı, toplam nüfusun %27,2'sine denk gelmektedir. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının (ASHB) 2020 yılı verilerine göre koruma altına alınan çocuk sayısı 168 bin 706'dır³. Fakat bu noktada karşımıza fiili ve olası iki farklı tablo ortaya çıkmaktadır.

³ Kuruluş Bakımı Altında Bulunan Çocuk, Koruma Altına Alınmadan Aile Yanında Destek Verilen Çocuk, Toplam Evlat Edindirilen Çocuk ve Koruyucu Aile Yanında Bakımı Sağlanan Çocukların toplamından oluşmaktadır (Aile ve sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2020).

Fiili olarak korunmaya muhtaç çocuk sayısı düzenli olarak artmaktadır. Örneğin bu sayı 2019 yılında 163 bin 787; 2018 yılında 162 bin 045; 2017 yılında 146 bin 431; 2016 yılında 124 bin 425 olarak hesaplanmıştır. Dolayısıyla beş yıllık süre içerisinde yaklaşık %27'lik bir artıştan söz etmek mümkündür. Olası tablo ise korunmaya muhtaç çocuk sayısının resmi rakamların üzerinde olma ihtimalinden kaynaklanmaktadır. Örneğin UNICEF'in 2005 yılındaki bir yayınında, gayri resmi rakamlar dikkate alındığında 80.000 civarında çocuğun sokakta yaşadığı ve/veya çalıştığı belirtilmektedir (UNICEF, 2005). Dolayısıyla ASHB'nın ve UNICEF'in rakamlarının toplamını dikkate aldığımızda korunmaya muhtaç çocuk sayısının yaklaşık 250 bin civarında olduğunu ve buradan hareketle, Türkiye'deki çocuk nüfusuna oranın %1 civarında olduğunu düşünebiliriz. Bu gerçeklik ise bizi, çocuklar ve özellikle korunmaya muhtaç çocuklara yönelik sosyal politika yaklaşımlarına ihtiyaç duyulduğu sonucuna götürmektedir. CHP bu konuya Devletin temel görevi ilkesiyle yaklaşmakta ve aile gelirine bağlı olmaksızın çocuklara yönelik her türlü hizmetin devletin sorumluluğunda olacağı belirtilmektedir. Bu bağlamda korunmaya muhtaç çocuklar için BM Çocuk Hakları Bildirgesinin uygulanması, "Çocuk Misafirhanesi" sayısının artırılması, koruyucu aile ve annelik uygulamasının özendirilmesi, kimsesiz çocukların tamamının sosyal devlet korumasına alınması ve Gönüllü Anneliğin teşvik edilmesi gibi uygulamalar önerilmektedir. Bu kitlenin pedagojik destek ve mesleki öğretim aracılığıyla topluma kazandırılması noktasında ise çocuk ıslah evlerinin yaygınlaştırılacağı belirtilmektedir (CHP, 2021, s. 145-272).

Dezavantajlı gruplar: engelliler

CHP'nin engelli bireyler konusundaki sosyal politikasının temelinde Ulusal Sosyal Güvenlik Sisteminin oluşturulması ve BM Engelli Hakları Sözleşmesiyle Devlete yüklenen tüm görevlerin yerine getirilmesine dair iki yaklaşım esas alınmaktadır. Birinci yaklaşımı Sosyal Güvenlik Reformu temsil etmektedir. Bu reformun temel amacı başta çalışanlar, emekliler ve kırılgan gruplar olmak üzere toplumun tüm kesimlerini kapsayacak, aynı zamanda insan onurunu ve saygınlığını geliştirecek nitelikte bir Ulusal Sosyal Güvenlik Sistemi oluşturmaktır (CHP, 2021, s. 278). İkinci yaklaşım ise BM Engelli Hakları Sözleşmesinin tüm yönleriyle işlerlik kazandırılması ilkesine dayanmaktadır. 2009 yılında yürürlüğe giren bu sözleşme için Türkiye'nin herhangi bir çekince veya beyanı söz konusu değildir. Sözleşmenin amacı vatandaşların yararlandığı tüm haklardan engellilerin de eşit şekilde faydalanmasını sağlamak ve insan onurunu güçlendirmektir (BM Engelli Hakları Sözleşmesi, Md. 1). Sözleşmeye taraf Devletler engelliliğe dair her türlü ayrımcılığa müsaade etmeksizin engellilere de insan hak ve temel özgürlüklerin sağlanması ve güçlendirilmesiyle yükümlü kılınmıştır (BM Engelli Hakları Sözleşmesi, Md. 4). Sözleşmenin özünde engelli bireylerin diğer bireylerle eşit haklara sahip olduğu ve bu eşitliğin sağlanması amacıyla Devletin yönlendirici ve lider bir role sahip olduğu vurgusu yatmaktadır. CHP, bu sözleşmenin gereğine uygun

hareket etmeyi taahhüt etmekte; bu konudaki taahhütlerini yerine getirirken kamu ve özel kuruluşların ve STK'ların katılımıyla oluşturulacak özerk bir kurum kurulmasını öngörmektedir. Engellilerin sorunlarının çözümü amacıyla düşünülen yönlendirici kurum, Başbakanlığa bağlı Engellilerden Sorumlu Özerk Kurum Başkanlığıdır. Bununla birlikte engellilerin toplumsal yaşama katılımları noktasında birçok sorunu bulunmaktadır. CHP'nin bu konuda, özellikle eğitim ve istihdam temalarıyla ilişkilendirilen politikaları öne çıkmaktadır. *Eğitim temasına dair politikanın işleyişi*; Rehberlik ve Araştırma Merkezi hizmetleri ile engellilerin eğitiminin desteklenip, etkinleştirmesinin sağlanması; işitme ve görme engellilere eğitim desteği sağlanması; zihin engellilerin teşhis, tedavi ve eğitimi için özel projeler uygulanması; engelliler için kişiye özel sürekli eğitim olanağı verilmesi; engellilere yönelik meslek edindirme programlarının etkinleştirilmesi; engelli rehberlik merkezleri açılması; işitme ve görme engellilerin eğitiminde teknik altyapı ve donanım sağlanması şeklinde özetlenmektedir. *İstihdam temasına dair politikanın işleyişi*; engelli bireylerin kamu kesiminde istihdam edilme olanaklarının artırılması, kurumsal sınavlarla engelli personel alımı yerine, daha basit ve pratik yöntemlerle personel alımının yapılması; sağlık ekipmanları, sağlık ve eğitim hizmetlerinde KDV oranlarının %1'e indirilmesi; çalışan engellilerin erken emekliliklerinin sağlanması bu kapsamda önerilen politikalarıdır (CHP, 2021, s. 263-327).

Dezavantajlı gruplar: gençler

Bu tema, CHP parti programında geniş şekilde tartışılmış olup, mesleki eğitimde sosyal güvenlik priminin finansmanı, üniversite öğrencilerine yönelik uygulamalar, istihdam, sosyal yaşam ve sporun özendirilmesi temalarıyla ilişkilendirilen politikaların benimseneceği anlaşılmaktadır. *Mesleki eğitim temasına dair politikanın işleyişi konusunda*, mesleki eğitim sırasındaki sosyal güvenliğin finansmanı yöntemini benimsemektedir. Bu maksatla meslek lisesinde okuyan öğrencilerin, eğitim süresi boyunca tam zamanlı sigortalı sayılması ve sosyal güvenlik primlerinin devlet tarafından ödenmesi hedeflenmektedir. *Üniversite öğrencilerine yönelik politikanın işleyişinde*; karşımıza karşılıksız eğitim bursu, eğitim kredisi ve barınma desteği olmak üzere üç yaklaşım çıkmaktadır. Karşılıksız eğitim bursuyla, maddi imkânı olmayan üniversite öğrencilerine yeterli düzeyde Karşılıksız Eğitim Bursu sağlanacağı beyan edilmektedir. Talep halinde eğitim kredisi uygulaması üniversite öğrencilerine yönelik bir başka uygulamadır. Bu sistem talep eden tüm üniversite öğrencilerine düşük faizli, kamu destekli "Yüksek Eğitim Yaşam Destek Kredisi" verilmesi şeklinde işletilecek, kredi geri ödemesi ise eğitim sonrasındaki beş yıl içinde gerçekleşmesi öngörülmektedir. Son uygulama gençlere yurt desteğidir. Söz konusu uygulama çerçevesinde tüm yüksek öğrenim öğrencilerine barınma ve yurt olanağı sağlanması taahhüt edilmektedir. *İstihdam temasına dair politikanın işleyişinde* ise Genç İş Kur, GENÇ-İŞ, İş Becerisi Kazandırma Kursları, Mesleki Eğitime Sosyal Güvenlik Desteği, Tarımda Çıraklık Kursları, Kırsal Kesim Mesleki Eğitim ve Sosyal Hizmetler gibi farklı

Projelerin uygulamaya geçirilmesi ile gençlere girişimcilik, meslek edindirme, istihdam ve sosyal güvenlik alanlarında doğrudan destek sağlanması beklenmektedir. *Sosyal yaşam temasına dair politikanın işleyişi*; ulusal değerleri geliştirmek ve farklılıkların bir değer olduğu düşüncesini aşılacak üzere Cumhuriyet Gençlik Evleri Projesi bu politikanın bir bileşeni olarak sunulmaktadır. *Sporun özendirilmesi temasına dair politikası*; yetenekli çocuk ve gençlerin tespiti ve aktif spora yönlendirilmesi amacıyla ülke genelinde Sportif Yetenek Taraması testinin yapılması ve bu suretle yetenekleri tespit edilenlerin maddi ve manevi yönden desteklenmesini içermektedir (CHP, 2021, s. 279-334).

Dezavantajlı gruplar: yaşlılar

Zaman içerisinde yaşam niteliğini etkileyecek boyutta ortaya çıkan pozitif gelişmeler, ortalama insan ömrünü uzatırken; psikolojik, sosyo-kültürel ve ekonomik yönden çözüm üretilmesi gereken birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. Özellikle yaşlı bağımlılık oranı istikrarlı şekilde artmaya devam ederken, buna mukabil üretken nüfusun azalması sınırlı kaynağa sahip ülkeleri konu üzerinde daha fazla kafa yormaya ve bu soruna kapsamlı bakış açısı geliştirmeye itmiştir. Bu gelişme Türkiye'yi de yakından ilgilendirmektedir. Örneğin TÜİK verileri 2016 yılında %12,3 olan yaşlı bağımlılık oranının 2021 yılında %14,3'e yükseldiğini göstermektedir. Üstelik geleceğe dönük nüfus tahminlerine göre durum daha da karışık görünmekte, bu oranının sırasıyla 2025 yılında %16,4, 2030 yılında %19,6, 2040 yılında %25,3, 2060 yılında %37,5, 2080 yılında ise %43,6'e ulaşacağı vurgulanmaktadır. Dolayısıyla yaşlı nüfusu ilgilendiren sağlık, gelir, barınma, rehabilitasyon gibi konular yaşlılara yönelik sosyal politikanın merkezine yerleşmektedir. CHP bu konuda nasıl bir yaklaşıma sahiptir? Konuya ilk aşamada gelir desteği mantığıyla yaklaşılmakta ve bu çerçevede yaşlıların Aile Sigortası uygulaması kapsamına öncelikli olarak alınması hedeflenmektedir. Sağlık konusunun nasıl çözüleceğinin cevabı ise Ulusal Sosyal Güvenlik Sistemidir. Barınma ve rehabilitasyona yönelik olarak, bakıma muhtaç yaşlıların bakımı için yeterli sayıda geriatri merkezi ve huzur evinin açılması ile yatalak durumda bulunan yaşlıların tamamının evde sağlık hizmetlerinden faydalanması amacıyla yardımcı personel görevlendirmesi öne çıkan tedbirler arasında yer almaktadır (CHP, 2021, s. 275-321).

CHP'nin Sosyal Politikanın Yönetim Yapısına Yaklaşımı

CHP'nin parti programını incelediğimizde, sosyal politika ve onun yönetim yapısına dair köklü değişiklikler öne çıkmaktadır. Bu değişikliklerin ise iki farklı yöntem ile gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir. Birinci yöntemin özünde Sosyal Güvenlik Reformu bulunmaktadır ve buradan Ulusal Sosyal Güvenlik Sistemine ulaşılması beklenmektedir. Bu maksatla Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Yasası yeniden düzenlenerek, İşsizlik Sigortası ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Fonunun da dahil olduğu tek çatılı Sosyal Güvenlik Kurumunun kurulması hedeflenmektedir. İkinci yöntem ise Kamu



Yönetimi Reformu esasına dayanmaktadır. Bu reformun yapısal değişiklikler ile desteklenmesi ve bu çalışmaları yönlendirmek için bir Devlet Reformu Bakanlığı kurulması önerilmektedir. Bakanlıkların sayısı ve görev alanları yeniden düzenlenirken; çalışma ve sosyal güvenlik alanlarına yönelik Bakanlık düzeyinde yeni yapılanmaların ortaya çıkması beklenilmektedir (CHP, 2021, s. 278-279).

ADALET ve KALKINMA PARTİSİ (AK PARTİ)

Adalet ve Kalkınma Partisinin (AK Parti) parti programı, kurumsal web sitesi üzerinden sayısal ortamda paylaşılmaktadır.

AK Partinin Sosyal Politika Hedefi

Eşitlik

Sosyal politika ve demokrasi arasında dikkate alınması gereken anlamlı ve güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Bu yaklaşıma göre sosyal sorunlar, siyasal, sosyal ve ekonomik politika ve kararların sonuçları biçiminde değerlendirilmelidir. Ayrıca sosyal politikaların, siyasal ve sosyo-ekonomik politika ve kararların hem bir fonksiyonu olduğu hem de bu kararlar üzerinde işlevsel etkilere sahip olduğu söylenebilir. Bu bağlamda, sosyal politika ve demokrasi arasındaki ilişkinin dikkate alınması gerektiği ifade edilirken, bu kavramların sadece uygulama ve süreç boyutlarına sahip bir olguya indirgenmemesi gerektiği belirtilmekte; anlamları ve işlevleri açısından da dikkate alınması gerektiği vurgulanmaktadır. Sosyal politika-demokrasi açısından ortaya çıkan tartışmalarda eşitlik, sosyal adalet ve sosyal vatandaşlık gibi kavramların da tartışma alanına dâhil edilmesi gerekmektedir (Koray, 2007, s. 22). AK Partinin sosyal politika anlayışında bu açıdan geniş bir bakış açısının geliştirilmeye çalışıldığı anlaşılmakta; eşitlik anlayışı sınıf temelli ele alınmaktan ziyade tüm kesimleri kapsayacak genişlikte tanımlanmaktadır. Bununla birlikte, temelinde insan onuru kavramının bulunduğu eşitlik anlayışı Anayasamızın 10. maddesiyle de güvence altına alınmıştır. Bu çerçevede, parti programında eşitlik kavramı üzerinden ayrımcılığın önlenmesi konusunda Anayasada yer alan “kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir” ilkesine paralel olarak, kadınlara yönelik “çalışma hayatında cinsiyet ayrımcılığının önüne geçilecektir” şeklindeki parti programında yer alan ifadelerden cinsiyet ayrımcılığının önlenmesi amacıyla özel bir politikanın benimseneceği anlaşılmaktadır. Yine Anayasada yer alan “Çocuklar, yaşlılar, özürlüler, ... için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz” ifadesi paralelinde engellilere yönelik “Hiç kimseye bedensel ve zihinsel özürlüleri nedeniyle ayrımcılık yapılmasına izin verilmeyecektir” şeklindeki parti programında yer alan ifadelerden, engelli karşıtı tutumların önlenmesi noktasında özel bir kararlılık benimseneceği anlaşılmaktadır (AK Parti, 2021).

Refah

T.C. Anayasasının 5. maddesinde devletin vatandaşa karşı temel amaç ve görevleri geniş bir şekilde tanımlanmakta, gerekçesinde ise “...Devletin... milletin huzurunu sağlamak ve fertlerini mutlu kılmak görevi ile de yükümlü olduğu, Devletin, ferdin hayat mücadelesini kolaylaştıracağı ve ferdin insan haysiyetine uygun bir ortam içinde yaşamasını gerçekleştireceği belirtilmektedir. Bunun, sosyal devletin görevi” olduğu vurgulanmaktadır (Anayasa Mahkemesi, Karar Sayısı: 2017/57). AK Partinin, parti programında bu gerçekliğin izlerine rastlanılmakta ve sosyal devlet ilkesi sınırları üzerinden toplum refahına yönelik bir yaklaşım benimseneceği anlaşılmaktadır (AK Parti, 2021).

Özgürlük

Fişek (2013), bireysel düşüncenin kamu yararı açısından önemini vurgulamakta ve bu olguyu “toplumsal yaşamın olmazsa olmaz” parçaları arasında göstermektedir. Nitekim düşüncenin ifade edil(e)memesi durumunda bireyden daha çok toplumun kaybedeceğini belirtmektedir. Bu noktada düşünce özgürlüğünü, kişisel veya yurttaşlık haklarından ziyade, sosyal politika sorunu olarak görmektedir. Fişek’in bu tespitlerine paralel olarak ve sosyal politika bağlamında düşünce özgürlüğünün parti programlarına nasıl yansıtıldığına baktığımızda, AK Parti programında gençlere ve temel eğitime yönelik özel hedeflerden bahsedilmekte; özgür düşünceli ve kendi kararını kendi alan, sorgulayan, içerisinde yaşadığı toplumun ve küresel gerçeklerin farkında ve donanımlı gençler yetiştirme yaklaşımının benimsendiği; özgür düşünce anlayışının yaşamın erken evrelerinde aşılacağı; temel eğitim aşamasında ise bu anlayışı destekleyecek nitelikte bir eğitim anlayışının benimseneceği anlaşılmaktadır (AK Parti, 2021).

Bu başlıkta değerlendireceğimiz diğer bir konu ise örgütlenme özgürlüğüdür. Örgütlenmeyi müzakere sürecinin bir parçası olarak değerlendirdiğimizde; Koray (2007, s. 44), müzakere sürecinin bireylerin karşılıklı olarak fikir alışverişinde önemli bir işleve sahip olduğunu belirtmektedir. Türkiye’deki bu yaklaşımın somut yansımalarını çalışma yaşamında sendikalar üzerinden görmek mümkündür. Türkiye, ILO’nun 87 sayılı Sözleşmesine taraf bir ülkedir. Söz konusu sözleşme, örgütlenme özgürlüğünün herhangi bir kısıtlama olmaksızın tüm çalışanlara tanınması gerektiği prensibine dayanmaktadır. Sözleşme kapsamında örgütlerin herhangi bir izin sürecine tabi tutulmaksızın kurulabilmesine imkân tanınırken, üyelik hakkından çalışanların eşit şekilde ve herkesin yararlanabileceği belirtilmektedir (ILO, 87 sayılı Sözleşme). Bu hak ayrıca Anayasamızın 51. maddesiyle de güvence altına alınmaktadır. AK Parti, gerek 87 sayılı ILO sözleşmesine gerekse de Anayasamızın ilgili maddesiyle uyumlu hareket etmek üzere; örgütlenme hakkının ve özgürlüğünün önündeki sınırların kaldırılacağını ayrıca kamu görevlilerine de grevli ve toplu sözleşmeli sendikal hakların sağlanacağını taahhüt etmektedir (AK Parti, 2021).

AK Partinin özgürlükler bağlamında öne çıkan bir diğer başlığı haber alma özgürlüğüdür. AK Partinin ifade-düşünce-haber alma özgürlüğü bağlamındaki yaklaşımının, demokratik özgürlüğün bir teminatı olarak geniş bir perspektiften ele alındığı görülmektedir (AK Parti, 2021). Partinin bu konudaki temel referans noktalarının, İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si'nin 19. maddesi ve Türkiye'nin de tarafı bulunduğu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesiyle uyumlu olduğu anlaşılmaktadır. Esasen Anayasamızda ifade ve düşüncüyü açıklama özgürlüğü 26. maddeyle güvence altına alınmakta ve bu madde düşüncüyü açıklama özgürlüğünün iki ana eksenini olan düşünce ve haberlerin açıklanması ve yayılması unsurlarını öne çıkartmaktadır (Can, 2002). Bu noktada basın yoluyla ifade özgürlüğü hakkı kullanılırken, demokratik sistemlerde geniş bir yorumun benimsenmesi gerektiğine ayrıca vurgu yapılmaktadır (Tümay, 2015, s. 364-369). AK Parti, sansür ve denetim konusunu ise haber alma özgürlüğünün önemli bir parçası olarak ele almaktadır. İletişim ortamı veya iletişim araçları şeklinde tanımlanan medya (TDK, 2021), görsel ve işitsel tüm iletişim yöntemlerini kapsayan bir alan olup, binlerce çalışana sahip bir sektördür. Elimizde net bir sayı bulunmamakla birlikte sendika üyeliği üzerinden bir çıkarım yapacak olursak, medya sektöründe 87 bin 448'i İletişim, 93 bin 795'i Basın, Yayın ve Gazetecilik işkolunda olmak üzere 181 bin 243 sendikalı çalışan bulunmaktadır (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2021). Fakat medya ve iletişim araçlarındaki çeşitlilik dikkate alındığında çalışan sayısının çok daha fazla olduğu düşünülmektedir. Gerek önceki bölümlerde ifade edilen özgürlükler bağlamındaki tartışmalar gerekse de çalışan sayısının ve bu alandaki hareket alanının genişliği çalışma şartları, sansür, denetim (Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, 2021) gibi birtakım sorunları da beraberinde getirmektedir. AK Partinin bu konulardaki yaklaşımları dikkate alındığında, öncelikle iş güvencesi ve sosyal güvenlik sorununun dolaylı olarak haber alma özgürlüğünü etkilediği tespitleri paralelinde medya çalışanlarının çalışma şartlarının iyileştirilmesi ve iş güvencesinin sağlanmasına yönelik özel bir tavır belirlemektedir (AK Parti, 2021). Sansür ve denetim konusu ise konuyu tamamlayıcı bir başlık olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'deki medya faaliyetlerini yazılı ve görsel medya şeklinde iki başlık üzerinden ele aldığımızda, RTÜK radyo ve televizyon faaliyetlerinin denetiminden ve düzenlenmesinden sorumlu kurum olarak karşımıza çıkmaktadır (RTÜK, 2021). Yazılı basının kurallarını düzenleyen temel metin ise 5187 sayılı Basın Kanunudur. AK Partinin medya ve sansür bağlamındaki yaklaşımı, sansür ve ilişkili kavramların sivil inisiyatifçe belirlenmesi ve gerekli önlemlerin de yine siyasi otoritenin dışında sivil inisiyatifçe alınması biçiminde şekillenmektedir. Dolayısıyla sürecin Hükümet kontrolü dışında sadece sivil inisiyatifin yönlendirmesiyle işletileceği anlaşılmaktadır. Medyanın denetimi noktasında ise medyayı denetleyen kurumların siyasi baskı aracı olarak medya özgürlüğünü kısıtlayıcı olası tavrını önlemeye yönelik objektif kriterler önerilmiştir (AK Parti, 2021).

AK Parti ve Sosyal Haklar

Eğitim

Eğitim, en önemli insan haklarından birisi ve diğer hakların ayrılmaz bir parçası olup, bireyin insan onuruna yaraşan bir düzeye ulaşmasında önemli fonksiyona sahiptir. Eğitim hakkının gerçekleşmesi noktasında sosyal devlet öne çıkmakta ve bu hakkın devletin pozitif eylemleriyle gerçekleştirilebileceği savunulmaktadır (Şişman, 2014, s. 58). Bununla birlikte, eğitim konusu gelişmiş ülkelerde sosyal politikanın bir parçası olarak görülmemesine rağmen, sosyo-ekonomik eşitsizliklerin eğitim alanına da yansıdığı Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde eğitimin sosyal politikanın kapsamına dahil edilmesi gerektiği belirtilmektedir. Zira Türkiye’deki eğitimin mevcut durumu dikkate alındığında, sosyal politikalar olmaksızın eğitimin sorunlu bir alan olmaktan çıkamayacağı belirtilmekte ve kamu kaynaklarının önemine vurgu yapılmaktadır (Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu, 2014, s. 18-19). Bu yorumlar ışığında ve hali hazırda Türkiye’deki eğitim yaklaşımının bir hak ve Anayasa çerçevesinde Devlet’e yüklenen bir ödev olarak karşımıza çıktığını görmekteyiz (T.C. Anayasası, Md. 42). Bu bağlamda, AK Partinin programında eğitim konusunun anayasal bir hak olarak ele alındığı ve eğitimde köklü reformları işaret eden yaklaşımların ortaya çıktığı görülmektedir. Programda öne çıkan politika önerileri: temel eğitim hizmetlerinin pilot uygulamalarla merkezi idarenin taşra birimlerine ve yerel yönetimlere aktarılması; bir önceki maddeyle uyumlu olarak Millî Eğitim Bakanlığının denetleyici, düzenleyici ve standart oluşturucu bir konuma taşınması; eğitim alanındaki dönüşümde demokratik ve gelişmiş ülkelerin deneyimlerinden de istifade edilmesi, öğretmen yetiştiren okulların bu anlayışa göre yeniden yapılandırılması; mevcut öğretmenlerin yeni sisteme göre hizmet içi eğitime tabi tutulması; kalkınmada öncelikli bölgelerin, mesleki eğitim alanında özel destek programlarıyla desteklenmesi; yüksek öğretimde köklü bir reforma ihtiyaç bulunduğu tespitleriyle paralel olarak YÖK’ün üniversiteler arası koordinasyonu sağlayan bir kuruluşa dönüştürülmesi, üniversitelerin idari ve akademik özerkliklere sahip, öğrenci ve hocaları üzerinde dayatma ve anti demokratik uygulamaların olmadığı, bilimsel araştırma ve eğitim faaliyetlerinin esas olduğu kurumlar haline getirileceği belirtilmektedir (AK Parti, 2021).

Demirtaş (2019, s. 43), eğitimi, “bireyin içerisinde yaşadığı toplumun dilini, inançlarını, değerlerini, tutumlarını, tavırlarını, olaylara ve başka insanlara karşı tutum ve davranışlarını, sorunlara karşı bulduğu çözüm yollarını öğrenmesi, bunları kendi kişiliğine yansıtması süreci” şeklinde tanımlamaktadır. Dolayısıyla bu tanımdan, eğitim sürecinin bireyin kişisel gelişiminde ve buradan elde edilecek bilgi ve deneyimlerin aracılığıyla yaşamın sürdürüleceği mesleğin elde edilmesinde önemli fonksiyona sahip bir olgu olduğu anlaşılmaktadır. Bunun da ötesinde, bireyin, insan onuruna yaraşır bir yaşam düzeyine ulaşması açısından da sahip olması gereken bir olgu olup, günümüzde toplumun tüm kesimlerine eşit şekilde

tanınması gereken temel insan hakları arasında gösterilmektedir. Engelliler ise eğitim hakkına erişimde en fazla sıkıntı yaşayan kesimi oluşturmaktadır (Şişman, 2014, s. 58). AK Partinin programından engelli bireylerin eğitiminin özel ilgiyi gerektiren bir konu olduğu anlaşılmakta ve devlet öncülüğündeki STK iş birliği ve desteğiyle politikalar üretileceği belirtilmektedir (AK Parti, 2021). Engelli bireylerde olduğu gibi eğitim hakkına erişimde sıkıntı yaşanan bir diğer grup kız çocuklarıdır. Her ne kadar kız çocuklarının eğitime erişimi noktasında göreceli düzeyde ilerleme sağlanmış olsa da eğitim sisteminin barındırdığı çok katmanlı ve çok boyutlu eşitsizlik ve ayrımcılık günümüzde devam etmektedir. Özellikle kırsal kesimdeki kızların okullaşmasında bu sorun daha da büyükmektedir (Sayılan, 2012, s. 14-36). AK Partinin bu konudaki tavrının, sorunun yerinde çözümü prensibiyle şekilleneceği ve bölge koşullarına uygun eğitim projelerinin geliştirileceği belirtilmektedir (AK Parti, 2021). Ailenin sosyo-ekonomik yapısı, eğitim durumu, aile içi iletişim, yaşanılan bölge, fiziki ve sosyal çevre gibi koşullar fırsat eşitliği üzerinde olumsuz etki yaratabilmektedir. Eğitim ise bu fırsat eşitsizliğinin aşılmasında önemli bir politika aracı olarak değerlendirilmektedir (Çiftçi ve Çağlar, 2014, s. 156). Bu bağlamda AK Partinin maddi durumu iyi olmayan çocukların eğitimine yönelik iki farklı tavrı ortaya çıkmaktadır. Birincisinde başarılı öğrencilere yönelik olarak, başarı kriteri çerçevesinde maddi koşulları iyi olmayan ailelerin çocuklarının özel okullarda devlet desteğiyle okumalarının temin edileceği anlaşılmaktadır. İkincisinde ise diğer öğrencileri ilgilendiren kısmıyla konuya eğitimde fırsat eşitliği açısından yaklaşmakta ve tüm öğrencilerin kaliteli eğitim almasının sağlanacağı belirtilmektedir (AK Parti, 2021).

Sağlık

Sosyal politika, sosyal güvenlik ve sosyal hizmet alanlarında politikalar üreterek toplumsal refahın geliştirilmesine hizmet eder. Bu perspektiften sağlık olgusuna baktığımızda; bu konunun sosyal refah ve sosyal güvenlik kapsamında değerlendirildiği anlaşılmaktadır (Topkaya, 2016, s. 707). Zira sosyal politikanın sosyal refah kavramına uyumlu olarak sağlık politikalarıyla iç içe geçmiş bir ilişkiye sahip olduğu da belirtilmelidir. Örneğin başta AB olmak üzere birçok uluslararası yapıda sağlık konusu sosyal politikalar altında yer almaktadır. Bu tespitten yola çıkarak sağlık politikasının “sağlıklı bir toplum için çizilen yol” şeklinde tanımlandığı görülmektedir (Kumbasar, 2016, s. 28-61). Burada yöntem ve içerik olarak toplum yararı gözetilen hedeflerin ön plana çıktığını ifade etmek mümkündür. AK Parti programından, sağlık sisteminde tam kapsayıcılığın, merkezi koordinasyonun, Sağlık Bakanlığı sisteminin reorganizasyonunun, sağlık hizmetlerinin fiziki koşulları ve altyapısının dönüşümünün, sağlık çalışanlarının sosyal haklarının iyileştirilmesinin hedeflendiği vurgulanmaktadır (AK Parti, 2021).

Barınma

Barınma, temel insan ihtiyaçlarının başında gelmektedir. Günümüzde birçok ülke, vatandaşlarının barınma ihtiyacına çözüm aramakta ve çeşitli sosyal politika uygulamalarıyla bu sorunu aşmaya çalışmaktadır. Fakat bu politikalar üretilirken sorunun ele alınış biçimi ve bu sorunun nasıl tanımlanması gerektiği, konunun ilk çıkış noktasını oluşturmaktadır. AK Parti programında kentleşme ve konut önemli bir sorun olarak tanımlanmaktadır. Partinin konut meselesinin çözümüne yönelik temel bakış açısı incelendiğinde, konunun öncelikle iç göç olgusundan kaynaklanan bir problem olarak tanımlandığı anlaşılmaktadır. Orta sınıf ailelerin ev sahibi olabilmeleri amacıyla uzun vadeli konut kredisi uygulaması sorunu çözmek üzere benimsenen temel yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca engellilerin de konut projeleriyle desteklenmesi, barınma sorunun çözümüne yönelik diğer öneriler arasında yer almaktadır (AK Parti, 2021).

Toplumsal ve sosyo-kültürel farklılıkların mekânı olan kentler, sakinlerinin ortaya çıkardığı kendine özgü değerlerle kentli kimliği olarak diğer olgulardan bir parça ayrılmakta ve korunması gereken değerler arasında kabul edilmektedir. Bu noktada kent-kültür-kimlik-mekân bağına koruma düşüncesini yansıtan farklı politikalar üretilmeye çalışılmaktadır. Örneğin imar suçlarını bu kapsamda değerlendirmek mümkündür. Fakat bu suçun dar bir kapsamda değerlendiriliyor olmasına yönelik eleştirilerden dolayı, kent olgusunu daha geniş kapsamda ele alan “kente karşı suç” kavramı ortaya çıkmıştır (Kalonya ve Yıldırım, 2020). Söz konusu kavram “kent olarak tanımlanan mekânlara ekonomik, sosyal, fiziksel ve kültürel yönlerden verilen zararlar veya kentin kent olması nedeniyle sahip olduğu kimi özelliklerinin ve değerlerinin yok edilmesine, bu değerlere saldırılmasına yönelik eylemler” şeklinde tanımlanmaktadır (Mengi, 2007, s. 47). Fakat söz konusu suçun hukuken somut bir nitelik taşıyabilmesi, yasalarda açıkça tanımlanmış olmasına endekslenmektedir (Keleş, 2007, s. 46). Bu bağlamda kente karşı suçları önlemek amacıyla kentle ilgili yasaların yeterlilik, cezaların ise caydırıcılık açısından tartışılması gerektiği belirtilmektedir (Kalonya ve Yıldırım, 2020, s. 760-761). AK Partinin bu konuda imar planı ve suç tanımının düzenlenmesine yönelik ikili bir yaklaşım benimsediği anlaşılmaktadır. Kent kimliğini destekleyecek nitelikteki imar planı uygulamasında şehirleşmenin sağlandığı bölgelerdeki imar tadilatı aracılığıyla yoğunluğun artırılması yerine gecekonduların öncelikle imar planlarının gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir. Kent kimliğinin ve kendine özgü değerlerinin korunması noktasında ise yukarıda da önemine vurgu yapılan kente karşı suç tanımının yasal zemine oturtulacağı anlaşılmaktadır (AK Parti, 2021).

Çalışma yaşamı

AK Partinin çalışma yaşamına yönelik parti programından dünya ile bütünleşme saikiyle hareket edildiği anlaşılmaktadır. Nitekim parti programında, ILO sözleşmeleri ve ilkeleri çerçevesinde hareket edileceği ve endüstri ilişkilerinin tarafları arasındaki ilişkinin güçlendirileceği belirtilmektedir. Örneğin ILO'nun 182 sayılı En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Eylem Sözleşmesinden izlere parti programında rastlanılmakta ve çocuk emeğinin sömürülmesinin önüne geçileceği beyan edilmektedir. Ayrıca çalışma yaşamında ILO'nun 111 No'lu Ayrımcılık (İş ve Meslek) sözleşmesiyle uyumlu olarak "Çalışma hayatında cinsiyet ayrımcılığının önüne geçilecek ... " şeklinde hareket edileceği; 100 No'lu Eşit Ücret Sözleşmesi paralelinde ise "çalışma yaşamında ücret eşitliğinin ve liyakatin hakim kılınacağı" taahhüt edilmektedir (AK Parti, 2021).

AB'ne uyum sürecinde sosyal diyalog mekanizmaları önem kazanmış, sosyo-ekonomik konularda toplumun geniş kesimlerinin temsil edildiği yapılar ortaya çıkmıştır. Bu yapılardan bir tanesi de Anayasamızda da yer verilen ve kamu politikası oluşturulması sürecinde iş birliği ve uzlaşma temalarının öne çıktığı Ekonomik ve Sosyal Konseydir. Anayasamızda, Cumhurbaşkanına danışma niteliğinde görüş bildirmek üzere Ekonomik ve Sosyal Konseyin kurulabileceği belirtilmektedir (T.C. Anayasası, Md. 166). Bu yapının kuruluş amacına baktığımızda, sosyo-ekonomik politikaların üretilmesinde toplumsal iş birliği ve uzlaşmayı hedefleyen, danışma niteliğinde ortak görüşün belirlendiği bir yapı olduğu anlaşılmaktadır (4641 S.K., Md.1). Fakat en son 05 Şubat 2009 yılında toplanan bu konseyin her ne kadar günümüzde yasal varlığını korumaya devam ettiği anlaşılrsa da fiili faaliyetlerinin durma noktasında geldiği belirtilmektedir (İstikbal ve Kopuz, 2020, s. 325). AK Partinin programı incelendiğinde, bu konuda özel bir inisiyatif üstlenileceği ve bu yapıya daha dinamik bir işlev kazandırılacağı ifade edilmektedir (AK Parti, 2021).

Dezavantajlı gruplar: kadınlar

Kadınların siyasal ve toplumsal hayata katılımında ve kadına bakış açısında önemli ilerlemeler kaydedilmiş olmasına rağmen gerek kamusal alanda gerekse de özel alanda birtakım problemler devam etmektedir. Kimi zaman ataerkil toplum yapısının yarattığı baskı, kimi zaman da gelenekselci bakış açısı bu sorunu kronikleştiren temel unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte kadın sorunları, diğer toplumsal sorunları besleyen bir özelliğe de sahiptir. Dolayısıyla içerisinde şiddet, ayrımcılık, adaletsizlik gibi olguları barındıran kadın sorunlarının çözümüne yönelik atılacak somut adımlarla, toplumun diğer katmanlarında da gelişme ve ilerleme sağlanacağı düşünülmektedir. Türkiye'nin tarafı olduğu CEDAW Sözleşmesinin bu bakış açısıyla şekillendiğini belirtmek mümkündür. Sözleşmeye göre taraf devletlerce kadınlara karşı ayrımı ortadan kaldırıcı bir politika izlenmesi, kadın-erkek eşitliği ilkesinin ulusal mevzuata

eklenmesi, ayrımı yasaklayan önlemlere işlerlik kazandırılması, kamu kurumlarının ayrımcılık içeren uygulamalardan uzak hareket etmesinin sağlanması, kadınlara karşı ayrımcılık teşkil eden bütün ulusal cezai hükümlerin ortadan kaldırılması gibi hususların yerine getirileceği taahhüt edilmiştir (CEDAW, Md. 2). AK Parti programında, söz konusu sözleşme doğrultusunda hareket edileceği ifade edilmiştir. Parti programında kadınlara yönelik bir diğer dikkate değer yaklaşım sosyal güvence konusudur. Sosyal güvenlik, bireylerin geliri dikkate alınmaksızın insan hakkı ve devlet görevi çerçevesinde sağlanan sosyal tehlikelere karşı bir koruma mekanizmasıdır. AK Partinin bu konuda alternatif bir öneriye sahip olduğu anlaşılmakta ve ev kadınlarına sosyal güvence sağlanmasına yönelik çalışmaların gerçekleştirileceği belirtilmektedir (AK Parti, 2021).

Dezavantajlı gruplar: çocuklar

Sosyal Hizmetler Kanununa göre, beden veya ruh sağlığı ile ahlaki gelişimleri tehdit altında bulunan, annesi veya babası olmayan veya onlar tarafından terk edilen, sosyal tehlikelere karşı savunmasız kimseler korunmaya muhtaç çocuk kapsamında tanımlanmaktadır (2828 S.K. Md. 3). Bu kitlenin özellikle korunması gerektiği uluslararası ve ulusal mevzuatta ifade edilmiştir. Örneğin Türkiye'nin de tarafı olduğu BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesinin 3. maddesine göre, sözleşmeye taraf devletlere çocukların esenliği için gerekli bakım ve koruma konusunda Devlete görev yüklenmekte ve gerekli yasal ve idari tedbirlerin alınması gerektiği belirtilmektedir. Bu konuda devleti bağlayıcı bir diğer unsur Anayasa metninde karşımıza çıkmakta ve 41. madde çocukların korunması görevinin Devletin uhdesinde bulunduğu, gerekli tedbirlerin alınarak ilgili teşkilatın kurulması gerektiği belirtilmektedir. Aynı şekilde 61. maddeden Devletin korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması amacıyla her türlü tedbirin alması gerektiği anlaşılmaktadır. Söz konusu yaklaşımlarla da uyumlu olarak, AK Partinin korunmaya muhtaç çocuklar konusunda iki farklı politika güdeceği anlaşılmaktadır. Birinci eksendeki politika, koruyucu aile uygulaması olup, bu yaklaşımın özünde “koruyucu aile” ve “aileye dönüş” gibi projelerin desteklenmesi bulunmaktadır. Söz konusu parti politikasının ikinci eksenindeki ve tamamlayıcı unsur olarak düşünülen yaklaşımı ise bu kitlenin sayısal artışını önleyecek projelerin teşvik edilmesidir (AK Parti, 2021).

Dezavantajlı gruplar: engelliler

Dünya genelindeki engelli birey sayısı bir milyardan üzerine ulaşmış olup, dünya nüfusunun yaklaşık %15'ini oluşturmaktadır (Dünya Sağlık Örgütü, 2011, s. 31). Türkiye'deki engelli birey sayısının da küresel düzeydeki ortalamalara yakın olduğu ve Türkiye nüfusuna oranlarının tahmini %12 civarında olduğu belirtilmektedir (Devlet İstatistik Enstitüsü, 2002, s. 6). Dolayısıyla toplumsal yaşamda temsil edilmesi ve sorunlarına çözüm üretilmesi gereken oldukça geniş bir kitle karşımıza çıkmaktadır. AK Parti



programındaki engellilik konusu parti ilkesi düzeyinde ele alınmakta ve engellilere yönelik yükümlülüklerin yerine getirilmesi için gerekli tedbirlerin alınarak toplumla bütünleşmelerine olanak sağlayan ve çalışma yaşamına katılımlarını özendirici politikaların geliştirileceği belirtilmektedir. Sorunların çözümüne yönelik politikalar ise fiziki koşulların iyileştirilmesi, sivil katılımın teşviki ve engellilerin bakımı olmak üzere üç perspektiften değerlendirilmektedir. *Fiziki koşulların iyileştirilmesi açısından benimsenen politika yaklaşımları*; engellilere yönelik konut projelerin desteklenmesi, kimsesiz engellilerin bakımı konusundaki politikaların iyileştirilmesi, engelli gençlerin sportif faaliyetleri katılımını teşvik eden politikalar üretilmesi, kamusal alanda engelli bireylerin yaşamını kolaylaştıracak yapısal önlemlerin alınması başlıklarını içermektedir. *Sivil katılımın desteklenmesi yönünde benimsenen politika yaklaşımları*; engellilerin temsil edildikleri kurul ve komisyonların yaygınlaştırılması, engellilerin kullandığı araç gereçlerin imalat ve ithalatını kolaylaştırıcı düzenlemelerin yapılması, özel eğitim imkanlarının artırılması, iş kurma kredisi imkânı verilmesi ve vergi muafiyeti getirilmesi başlıklarındaki uygulamaları içermektedir. *Engellilerin bakımı açısından benimsenen politika yaklaşımında ise*; engellilerin mesleki yetkinlikleri ve rehabilitasyon imkanları geliştirilirken devletin hizmet sunan bir anlayışla hareket edilmesi hedeflenmektedir (AK Parti, 2021).

Dezavantajlı gruplar: gençler

Toplam nüfusun %15,4'ünü oluşturan gençlerin AK Parti programında nasıl ele alındığına baktığımızda; evlilik kredisi uygulamasıyla evlenecek gençlerin teşviki, semt kütüphaneleri ve gençlik merkezlerinin yaygınlaştırılması yoluyla kişisel niteliklerin gelişimi, yeni bir spor politikası oluşturulması yoluyla sporun özendirilmesi temalarıyla ilişkilendirilen politikaların benimseneceği anlaşılmaktadır. *Evlilik temasında*; evlenmeyi planlayan gençlere evlilik kredisi sağlanması bu politika kapsamında düşünülmektedir. *Kişisel niteliklerin gelişimi temasına dair politikanın işleyişi*; gelişmiş standartlara sahip semt kütüphanelerinin kurulması ve gençlerin sosyal aktivitelere katılımına olanak sağlayan gençlik merkezlerinin yaygınlaştırılması şeklinde planlanmaktadır. *Spor temasına dair politikanın ise*; gençlerin uluslararası yarışma ve faaliyetlere teşvik edilmesi ve başarılı olanlara özel eğitim ve iş olanağının sağlanması, değişen şartlara uygun yeni bir spor politikasının oluşturulması, lisanslı sporculara sosyal güvenlik hizmetlerinden faydalanma hakkının verilmesi şeklinde işletilmesi planlanmaktadır (AK Parti, 2021).

Dezavantajlı gruplar: yaşlılar

Dünya nüfusuna dair güncel projeksiyonlar, 2019 yılında 703 milyon kişi olan 65 yaş üzeri yaşlı nüfusun, 2050 yılında ikiye katlanarak 1,5 milyara ulaşacağını göstermektedir. Kısacası her altı kişiden

birinin 65 yaş ve üzerinde olması beklenmektedir (UN, 2019, s. 1). Resmi raporlar Türkiye'nin de benzer bir süreçten geçtiğini göstermektedir. TÜİK'in geleceğe yönelik nüfus tahmini çalışmalarına göre yaşlı nüfusun toplam nüfusa oranının sırasıyla 2025 yılında %11,0, 2030 yılında %12,9, 2040 yılında %16,3, 2060 yılında %22,6, 2080 yılında ise %25,6 ulaşacağı hesaplanmaktadır (TÜİK, 2021a). Bu gelişme, yaşlı nüfusun sosyo-ekonomik koşullarını iyileştirmek ve geleceğe dönük tedbir almak üzere yeni politika arayışlarına yönlendirmektedir. AK Parti bu sorunun ilk aşamasında çözüm olarak "huzurevleri hastanelerinin genişletilmesine önem verilmesini" önermektedir. Alternatif bir yöntem ise Çin'de de örneğine rastlanılan aile bütünlüğü içerisinde bakım ve gözetim yaklaşımının (Bkz. Balun, 2021) teşvik edilmesi ve genç kuşakların yaşlı ebeveynlerini yanlarında barındırmalarının özendirilmesidir. Bu yaklaşımları tamamlayıcı unsur olarak da içerisinde buldukları olumsuz sosyo-ekonomik koşullardan dolayı korunmaya muhtaç durumdaki bireylere yapılan karşılıksız yardımlar yani sosyal yardımların günün koşullarına işletilmesi önerilmektedir (AK Parti, 2021).

AK Partinin Sosyal Politikanın Yönetim Yapısına Yaklaşımı

Türkiye'de sosyal güvenlik, sosyal yardım ve sosyal hizmetlerin koordinasyon etkinliğini arttırmak üzere, bu hizmetleri yürüten bakanlıkların tek bir bakanlık çatısı altında birleştirilmesine yönelik tartışmalar uzun süredir devam etmektedir. Nitekim 09 Temmuz 2018 tarihli Resmî Gazetede yayımlanan Anayasada Yapılan Değişikliklere Uyum Sağlanması Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkındaki 703 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameyle, söz konusu hizmetleri ayrı ayrı yürütmekle görevli 2011 yılında kurulan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile 1983 yılında reorganize edilen Çalışma ve Sosyal Güvenlik bakanlıkları "Çalışma, Sosyal Hizmetler ve Aile Bakanlığı" adı altında birleştirilmiştir. Gelinen noktada bu bakanlığın görev alanı sosyal yaşamın tamamını kapsayacak şekilde genişlemiştir. Fakat 21 Nisan 2021 tarihinde yayımlanan 73 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle söz konusu teşkilat "Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı" ile "Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı" ayrı bakanlıklar olarak yeniden yapılandırılmıştır. AK Parti programında sosyal güvenlik, sosyal yardım ve sosyal hizmetlerin ortak yönetimini amacıyla bu hizmetlerin tek bir bakanlık çatısı altında birleştirileceği belirtilmektedir. Sosyal politikanın alan olarak ve doğası gereği insanı ve sosyal sorunları konu edinen özelliği, onu oldukça geniş bir perspektifle hareket etmeye yönlendirmektedir. Bu geniş alan ise pratikte sosyal güvenlik, sosyal hizmet ve sosyal yardım gibi temel unsurlara ayrılmaktadır. Nihayetinde bu olgular arasında çok boyutlu ve güçlü bir etkileşim bulunmakta olup, sosyal politika bu unsurlar arasında yürütülen politikalar bütünüdür. Dolayısıyla toplumsal refah açısından önemli etkiye sahip sosyal politikaları uygulayacak olan Devletin, bu alanda iyi bir yönetim sistemine sahip olması gerektiği

düşünülmektedir. Zira bu tespitlerin, AK Parti programındaki bakanlıkların birleştirilmesi fikrine de yansdığı görülmektedir (AK Parti, 2021).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Yaşlı nüfusun artması sağlık ve sosyal güvenlik sisteminin bu durumdan etkilenmeye başlaması, kadınların fırsat eşitliği çerçevesinde sosyo-ekonomik yaşama daha fazla dahil olma yönündeki talepleri, işsizlik ve yoksulluk gibi toplumsal yapıda meydana gelen gelişmeler sosyal politikaları değişime zorlamaktadır (Koray, 2007, s. 20). Şişman (2017, s. 20), bu noktada Türkiye’deki sosyal politikaların niteliğini eleştirirken bireylerin sosyal sorunlarının hak temelli ele alınması yerine, hayırseverlik temelinde çözülmeye çalışıldığını belirtmekte ve sosyal adalet-sosyal refah ilişkisini temel alan devlet düşüncesine ulaşamadığını ifade etmekte, Arun (2022, s. 1018) ise sosyal politikaların arkasındaki ahlaki gerekçelendirmenin hayırseverci ve özgecil nedensellikler üzerine inşa edilmesini, sosyal adalet tartışmaları ve arayışları ile sosyal politika alanının yeterli ilişkiselliği kuramamış olmasına bağlamaktadır. Çalışma kapsamında incelediğimiz her iki partide bireyin sosyal sorunlarına hak temelli yaklaşacağını deklere etmektedir. Sosyal politika, sosyal adaletin sağlandığı, üretim ve bölüşümün hakça gerçekleştiği, gelir dağılımında adaletin sağlandığı, yoksulluk sorununun asgari düzeye indiği, toplumsal kalkınmanın sağlandığı toplum düzeninin teminatı olarak görülmektedir. Nihayetinde sosyal politika, sosyo-ekonomik zenginlikten her bir bireyin hak temelli ve eşit biçimde pay almasını hedeflemektedir. Her iki partinin de sosyal politikanın bütününe hak temelli yaklaşım sergilemesi burada vurgulanması gereken bir tespittir.

Partilerin programlarında sosyal politika önerileri tartışılırken, sorunun ele alınış biçimi, kapsam, çözüm önerileri gibi konuların ifade edilmiş biçiminde önemli farklar ortaya çıkmıştır. AK Parti genellikle ilke düzeyinde ve çok fazla ayrıntılara girmeyen sade bir dil kullanmayı tercih ederken, CHP sosyal politika önerilerinin hemen hemen tamamında çözüme yönelik bir model önermekte ve bu modeli destekleyecek mevzuat, insan kaynağı, finansman vb. konuları da olabildiğince ayrıntılı belirtmektedir. Bu farkın, AK Partinin halihazırda iktidar kimliğinden, parti programının ilk halinin korunuyor olmasından (2001) veya CHP’nin parti programının yakın tarihlerde (2008) değiştirilmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Öncelikle belirtmek gerekir ki, çalışmada sadece parti programlarına odaklanılmıştır. Herhangi bir seçime özel seçim beyannameleri veya güncel konulara dair parti raporları gibi yayınlar dikkate alınmamıştır. Ayrıca AK Partinin programı iktidar kimliğinden bağımsız olarak değerlendirilmiştir. Bununla birlikte parti programındaki konular genellikle benzer başlıklar üzerinden ele alındığı görülmüş fakat örneğin ülke gündeminde uzun süredir yoğun şekilde tartışılan göçmenler konusunda CHP somut yaklaşımlar önerirken, AK Partide konuya dair ilkesel düzeyde herhangi bir politika önerisine

rastlanılmamıştır. Oysa göç ve göçmen sorunu, günümüzün küresel düzeydeki en önemli sosyal sorunları arasına yerleşmiştir. Nitekim özellikle Türkiye son dönemde farklı coğrafyalardan gelen binlerce göçmenin göç merkezine dönüşmüştür. Doğal olarak yabancı bir toplumda, yeni bir yaşam ile sonuçlanan bu göçler, sosyo-kültürel birtakım sorunları da beraberinde getirmiştir. Kuşkusuz bu kitlenin sosyal yaşama entegrasyonu, konunun en hassas tarafını oluşturmaktadır. Dolayısıyla göçmenlere yönelik bu başlıkta, en azından ilkesel olarak konuyu ele alan sosyal politika uygulamalarına ihtiyaç bulunduğu değerlendirilmektedir.

Ülke nüfusu içerisindeki oranı artmaya devam eden yaşlılara yönelik yaklaşımlar dikkate alındığında, AK Parti huzurevlerinin arttırılacağını ve aile bütünlüğü içerisinde yaşlı bakımını özendirecek politikalar geliştirileceğini belirtmektedir. Söz konusu kitlenin ekonomik koşullarının iyileştirilmesine yönelik ise sosyal yardımların günün şartlarına uygun hale getirileceği ifade edilmektedir. CHP ise yaşlıların sosyo-ekonomik şartlarını iyileştirici tedbir olarak ilk etapta Aile Sigortası kapsamına alınacağını, bakım ve rehabilitasyon konusunu da Ulusal Sosyal Güvenlik Sistemiyle çözeceğini ifade etmektedir. Neticede her iki partide yaşlıların bakımı ve rehabilitasyonlarına yönelik politikaları öne çıkartmaktadır. Fakat şayet toplumsal yaşamdan koparılmadan ve insanlarla iletişimde sürekliliğin sağlandığı bir ortam yaratılabilirse, yaşlılara yönelik politikaların daha başarılı olabileceği düşünülmektedir.

Araştırma kapsamında incelenen parti programlarında engellilere yönelik birçok yaklaşım ortaya konulmuştur. Örneğin AK Parti engelli bireylerin sorunlarının çözümünü fiziki koşulların iyileştirilmesi, sivil katılımın teşviki ve engellilerin bakımı olmak üzere üç perspektiften değerlendirilmektedir. CHP ise engellilerin sorunlarının çözümü amacıyla Başbakanlığa bağlı Engellilerden Sorumlu Özerk Kurum Başkanlığına işlerlik kazandırmayı düşünmektedir. Fakat engelli bireylere bakış açısının fiziksel koşulların iyileştirilmesi, hizmetlere erişimin sağlanması veya onlara ekonomik destek sağlamayla sınırlandırılmaması gerektiği düşünülmektedir. Çünkü kanımızca sorunun temelinde, diğer bireylerle eşit haklara sahip oldukları düşüncesinin topluma tam olarak yerleştirilememiş olması gerçeği bulunmaktadır.

Partilerin, genç nüfusun büyüklüğüyle de doğru orantılı olarak ülke geleceğine ve dolayısıyla siyasete potansiyel etkisinin farkında oldukları görülmekte ve bu durumun parti programlarına da fazlasıyla yansdığı anlaşılmaktadır. Her iki partide gençlerin eğitimi, istihdamı, sosyal yaşamdaki konularının güçlendirilmesi gibi başlıklarda öneriler getirmişlerdir. Fakat öncelikle üzerinde durulması ve kalıcı politikalar üretilmesi gereken konuların başında istihdam sorunu gelmektedir. Bilindiği üzere Türkiye'nin demografik yapısı genç bir nüfustan oluşmakta ve işgücüne düzenli olarak her yıl yüzbinlerce kişi katılmaktadır. Fakat istihdama katılımda bu kitle en problemliler başında gelmektedir. Örneğin resmi istatistikler dikkate alındığında, gençlerde işgücüne katılım oranının düşük olduğu ve genç işsizliğinin



önemli bir sorun olarak karşımıza çıktığı anlaşılmaktadır. Bu noktadan hareketle genç nüfusun istihdamına yönelik ilkesel yaklaşımlara ihtiyaç bulunduğu düşünülmektedir.

Kadınların toplumsal yaşamda daha aktif yer almaları ve eşit şekilde temsil edilmelerine yönelik gerek AK Parti gerekse de CHP birçok taahhütte bulunmuştur. Bu konuda en pratik çözüm, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası anlaşmalar ve ulusal yasaların özümseme, işlerlik kazandırılmasıdır. Çünkü çok sayıda hukuki metin bulunmaktadır ve bunlar eğitim, istihdam, eşitlik gibi birbirinden bağımsız pek çok sorunu ilk etapta çözecek niteliktedir.

Sosyal politikanın yönetim yapısı konusu her iki parti programında da tartışılan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. AK Parti, sosyal güvenlik, sosyal yardım ve sosyal hizmetlerin ortak yönetiminin tesis amacı ile bu hizmetlerin tek bir bakanlıkta toplanmasını hedeflemektedir. CHP ise Sosyal Güvenlik Reformu iddiası üzerinden sosyal politikanın kapsamını köklü reformlarla yeniden tanımlamakta ve Bakanlık düzeyinde yeni oluşumlara yöneleceğini belirtmektedir. Bu durumu, sosyal politika uygulamalarının yönetiminde istenilen standartların henüz yakalanamadığının ve arayışların devam ettiğinin bir işareti olarak değerlendirmek mümkündür.

YAZAR BEYANI / AUTHOR STATEMENT

Yazar, çalışmanın tümünü tek başına gerçekleştirmiştir. Yazar, herhangi bir çıkar çatışması bildirmemiştir.

KAYNAKÇA

- Adalet ve Kalkınma Partisi [AK Parti]. (2021). Parti Programı. <https://www.akparti.org.tr/parti/parti-programi/> (Erişim Tarihi: 11.10.2021).
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2020). İstatistikler. <https://www.aile.gov.tr/media/87499/kurumsal-istatistikler.pdf> (Erişim Tarihi: 28.12.2021).
- Altan, Ö. Z. (2021). *Sosyal Politikaya Giriş*. Eskişehir: Nisan Yayınları.
- Anayasa Mahkemesi. Karar Sayısı: 2017/57 ve Karar Sayısı: 2013/123.
- Arun, M. O. (2022). Back to the Theory: Re-Considering Social Policies as Egalitarian Pre-Conditions of the Liberal Meritocracy. *Çalışma ve Toplum*, 73 (2), 1017-1042.
- Aydın, U. & Keskin, Ö. (2015). 2821 Sayılı Kanun'dan 6356 Sayılı Kanun'a: Türkiye'de Sendikalar Hukukunun Dönüşümü. *AndHD*, 1 (2), 1-41.
- Ayhan, A. (2009). Eşitlik İlkesi ve Tarihçesi Türkiye'de Kadın Erkek Eşitliği ve Eşitsizliği. *Hukuk Gündemi Dergisi*, Güz, Sayı: 12, 45-51.

- Bedir, E. (2013). Sosyal Politikanın Ulusal Araçları. Ed. A.İ. Oral ve Y. Şişman, *Sosyal Politika-I* içinde (s. 88-115). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayın No: 2621.
- Bozdoğan-Akbaş, N. & Gökay. M. (2021). Avangard Manifestoların Eğitim Programlarındaki Yeri. *Ulakbilge*, 58, 446–461.
- Bakan, S. & Özdemir, H. (2012). Sosyal Politika Açısından CHP ile AKP'nin Karşılaştırılması. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 3 (1), 22-50.
- Balun, B. (2021). Çin'de Aile Desteği ve Yaşlı Refahı: Aile Sorumluluğu (Evlada Dindarlık) Yasası Bağlamında Bir Değerlendirme. *UNIKA Toplum ve Bilim Dergisi*, 1(1), 28-37.
- Başdemir, H. Y. (2014). Türkiye'de Eğitim Reformu İçin Ara Öneriler. *Liberal Düşünce*, 19 (76), 101-118.
- Bläsius, J., Dahm, J., Gombert, T., Krell, J. & Timpe, M. (2010). *Sosyal Demokrasi El Kitabı 1*. Friedrich-Ebert-Stiftung Sosyal Demokrasi Akademisi yayınları, Güncelleştirilmiş 3. Baskı.
- Bowen, G. A. (2009). Document Analysis as a Qualitative Research Method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27-40.
- Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu. (2014). *Türkiye'de Sosyal Politika: İlkeler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. Aralık.
- Can, O. (2002). Anayasa Değişiklikleri ve Düşünceyi Açıklama Özgürlüğü. *Anayasa Yargısı*, 18 (1).
- Cumhuriyet Halk Partisi [CHP]. (2021). Parti Programı. <https://chp.azureedge.net/1d48b01630ef43d9b2edf45d55842cae.pdf> (Erişim Tarihi: 11.10.2021).
- Çalışkan, H. & Çevik, E. İ. (2018). Kadına Yönelik Şiddetin Belirleyicileri: Türkiye Örneği. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (14), 218-233.
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. (2021). İşkollarındaki İşçi Sayıları ve Sendikaların Üye Sayılarına İlişkin 2021 Temmuz Ayı İstatistikleri.
- Çelik, A. (2005). Avrupa Sosyal Şartı ve Türkiye'nin Çekinceleri. *Türk-İş Dergisi*, 366, Mayıs-Haziran.
- Çiftçi, C. & Çağlar, Ç. (2014). Ailelerin Sosyo-Ekonomik Özelliklerinin Öğrenci Başarısı Üzerindeki Etkisi: Fakirlik Kader Midir? *International Journal of Human Sciences*, 11(2), 155-175.
- Demirtaş, Z. (2019). Uluslararası Antlaşmalar Çerçevesinde Engellilerin Eğitim Hakkı. *Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Akademik Dergisi*, (2), 39-59.
- Devlet İstatistik Enstitüsü. (2002). *Türkiye Özürlüler Araştırması 2002*. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı Yayınları, Yayın No: 2913.
- Dünya Sağlık Örgütü (2011). *Dünya Engellilik Raporu 2011*. Malta: Dünya Sağlık Örgütü.
- Emrealp, S. (1991). *Sosyal Demokrasi'den "Sosyal Demokrasi"ye*. İstanbul: AFA Yayınları, Ekim.
- Erol, D. D. (2013). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Türkiye Yazılı Basınında Şiddet Haberleri ve Haber Fotoğrafları. *Selçuk İletişim*, 8 (1), 192-211.

- Fincancı, Y. (1993). *Günümüzde Sosyal Demokrasi*. İstanbul: Türkiye Sosyal Ekonomik ve Siyasal Araştırmalar Vakfı Yayınları.
- Fişek, G. (2013). İfade ve Hak Arama Özgürlüğü. <https://sosyalpolitika.fisek.org.tr/ifade-ve-hak-arama-ozgurlugu/> (Erişim Tarihi: 14.11.2021).
- Gökçe, A. F. (2013). Siyasi Partilerde Parti İçi Demokrasi ve Disiplin Algısı: Türkiye. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 5(9), 65-79.
- Gören, Z. (2014). Sosyal Hukuk Devletinde Özgürlük ve Yükümlülük. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13 (26), 26-46.
- Günay, E. (2007). Evrensel İlkeleriyle Sosyal Demokrasi. *Demokrasi Platformu*, 3(9), 1-8.
- Fejtö, F. (1989). *Her şeye Rağmen Sosyal Demokrasi*. Ankara: Verso Yayıncılık, 1. Basım.
- Gülmez, M. (2010). İnsan Haklarında Ayrımcılık Yasaklı Eşitlik İlkesi: Aykırı Düşünceler. *Çalışma ve Toplum*, 2, 217-266.
- Hekimoğlu, H. B. (2010). *Karşılaştırmalı Siyasal Sistemler*. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, Yayınları.
- Hofmeister, W. & Grabow, K. (2011). *Political Parties. Functions and Organization in Democratic Societies*. Singapore: Konrad Adenauer Stiftung.
- Hunt, J. (1998). *The French Revolution*. New York: Routledge.
- International Labour Organization [ILO]. (2021). ILO'nun Görevi ve Hedefleri. https://www.ilo.org/ankara/about-us/WCMS_372872/lang--tr/index.htm (Erişim Tarihi: 22.11.2021).
- International Labour Organization [ILO]. (2022). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Programı. <https://www.ilo.org/ankara/projects/gender-equality/lang--tr/index.htm> (Erişim Tarihi: 14.02.2022).
- İstikbal, N. I. Ç. & Kopuz, E. (2020). Politika Oluşturma Sürecinin Bir Aktörü Olarak Ekonomik ve Sosyal Konsey. *KAÜİİBFD*, 11(Ek Sayı 1), 325-343.
- Keleş, R. (2007). Kente Karşı Suç. TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, Bülten 55: *Kent ve Suç*, 6, 45-46.
- Koçak, O. (2011). Refah Devleti Işığında Sağlık Hizmetleri ve Türkiye'de Sağlık Sektöründeki Gelişmeler. *"İşGüç" Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 13 (4), 61-82.
- Koray, M., & Topçuoğlu, A. (1987). *Sosyal Politika*. İzmir: Karınca Matbaacılık.
- Koray, M. (2007). Sosyal Politikanın Anlamı ve İşlevini Tartışmak. *Çalışma ve Toplum*, 4, 19-56.
- Kumbasar, A. (2016). *Sağlık Politikaları*. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Mengi, A. (2007). Kente Karşı Suç-İmar Suçu. TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, Bülten 55: *Kent ve Suç*, 6, 47-50.

- Millî Eğitim Bakanlığı. (2021). 20. Millî Eğitim Şûrası. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.
- Önsal, N. (2011). *Endüstri İlişkileri Sözlüğü*. Ankara: Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu Yayınları, Aralık.
- Özdemir, S. (2004). Refah Devleti ve Üstlendiği Temel Görevler Üzerine Bir İnceleme. A. Hekimler (Ed.), *AB-Türkiye & Endüstri İlişkileri* içinde (s. 589-639), İstanbul: Beta Yayınları.
- Özdemir, S. *Refah Devleti Analizi*. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Öztürk, S. & Başar, D. (2018). Türkiye’de Kadınların İşgücü Piyasasına Yönelik Tercihleri: Kayıt Dışı Sektör Özelinde Bir Analiz. *Sosyal Güvenlik Dergisi (Journal of Social Security)*. 8(2). 41-58.
- Sallan-Gül, S. & Kahya-Nizam, Ö. (2021). Sosyal Bilimlerde İçerik ve Söylem Analizi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 42 (1), Denizli, 181-198.
- Sayılan, F. (2012). Toplumsal Cinsiyet ve Eğitim. *Dipnot Yayınları*, 13-76.
- Siyasi Partiler Kanunu (2820 S.K.). 24.04.1983 tarih ve 18027 sayılı Resmî Gazete.
- Sosyal Hizmetler Kanunu. 27. 05. 1983 tarih ve 18059 sayılı Resmî Gazete.
- Şaşmaz, M. Ü. & Yayla, Y., E. (2018). Ekonomik Kalkınmanın Belirleyicilerinin Değerlendirilmesi: Ekonomik Faktörler. *International Journal of Public Finance*, 3(2), 249-268.
- Şişman, Y. (2014). Engelliler Açısından Eşitlik, Ayrımcılık ve Eğitim Hakkı. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 0 (32), 57-85.
- Şişman, Y. (2017). Türkiye’de Sosyal Politikanın Dünü, Bugünü: Hayırseverliğin Kurumsallaşması mı? Gelişim mi? *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 4(2), 1-22.
- Takvim. (2020). Başkan Recep Tayyip Erdoğan'dan Eğitimde Reform Sinyali. <https://www.takvim.com.tr/guncel/2020/10/20/baskan-recep-tayyip-erdogandan-egitimde-reform-sinyali> (Erişim Tarihi: 14.11.2021).
- T.C. Anayasası. 18.10.1982 tarih ve 2709 sayılı Resmî Gazete.
- Türk Dil Kurumu [TDK]. (2021). Güncel Türkçe Sözlük. <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 10.12.2021).
- Tokol, A. (1997). *Sosyal Politika*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayın No: 20, 2. Baskı.
- Topkaya, Ö. (2016). Sosyal Politika Bağlamında Dünyada Sağlık Politikalarının Tarihsel Gelişimi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(2), 707-722.
- Toprak, D. (2015). Uygulamada Ortaya Çıkan Farklı Refah Devleti Modelleri Üzerine Bir İnceleme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21, 151-175.
- Tuna, O. & Yalçıntaş, N. (1991). *Sosyal Siyaset*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Tunç, H. (2008). Demokrasi Türleri ve Müzakereci Demokrasi Kavramı. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, XII (1-2), 1113-1132.



- Tümay, M. (2015). Kişilik Hakları ve Basın Hürriyeti Çatışmasında İfade Hürriyeti Dengesi. *Anayasa Yargısı*, 31(1), 355-378.
- Türkiye Barolar Birliği. (2015). Çalışma Yaşamının Güncel Sorunları Konulu Sempozyum. <https://www.barobirlig.org.tr/Haberler/calisma-yasaminin-guncel-sorunlari-konulu-sempozyum-62594> (Erişim Tarihi: 25.12.2021).
- Türkiye Gazeteciler Cemiyeti. (2021). Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Medyanın Sorunlarını Meclis'e Taşdı. <https://tgc.org.tr/18-slider/410-turkiye-gazeteciler-cemiyeti-medyanin-sorunlarini-meclis-e-tasidi.html> (Erişim Tarihi: 14.12.2021).
- Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK]. (2021). İstatistiklerle Gençlik, 2020. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Genclik-2020-37242> (Erişim Tarihi: 20.11.2021).
- United Nations International Children's Emergency Fund [UNICEF]. (2005). Sokakta Yaşayan ve/veya Çalışan Çocuklar.
- United Nations [UN]. (2019). World Population Ageing 2019. New York: United Nations, Department of Economic and Social Affairs Population Division, ST/ESA.